

ცისკარი.

1 8 6 8

ა პ რ ი ლ ი .

წელიწადი შეთორმეტე.

წოდება თხზულებათა:

1, სიტყუა პატრონებასა ზედა. — გაბრიელ ეპისკოპოზი-
სა. 2, კალმასობა, იოანე ბატონის-შვილისა. 3, მთიულუ-
რი (ლექსი) კნ. ბარბარე ჯორჯაძისა; 4, გიორგი მეთა-
რეთე. ლეონიდ ბარათაშვილისა. 5, ახალი საშართალი და
იმისი მოქმედება ხალხზედ.

ტ ფ ი ლ ი ს ს .

კერესელიძის სტამბაში.

სიტყვა.

პ ა ტ ი ო ს ნ ე ბ ა ს ა ზ ე დ ა,

თქმული ქუთაისის მთავარ ანგელოზის საყდარში გაბრიელ
ეპისკოპოსისა მიერ.

„იყავნ სიტყვა თქუენი: ჰე, ჰე
და არა არა, ხოლო უმეტესი
ამათსა უცეთურისაგან არის
(მათ. ე. ლზ.)

რა მაღალსა და შეურყეველსა პატოხსნებასა მოითხოვს
ჩუენგან, ძმანო ქრისტიანნო, უფალი იესო ქრისტე! იგი
მოითხოვს ჩუენგან ისრეთს პატოხსნებას, რომელ ყოველსა
სიტყუასა ჩუენსა დაეამტკიცებდეთ მხოლოდ ამით: ჰე და არა
იყავნ სიტყუა თქუენი ჰე, ჰე და არა არა, ხოლო უმეტე-
სი ამათსა უცეთურისაგან არის. იმ გვარი რწმუნება და მინ-
დობილება უნდა იყოს ქრისტიანეთა შორის, რომელ მათი
ჰე და არა საჭიროდ არ ყოფდეს ფიცსა და მოწმების მო-
ყვანასა. გარნა ამ გვარი რწმუნება შეიძლება ჰქონდეს მხო-
ლოდ იმ კაცს, რომლისა პატოხსნება არის უცქველი და

კარგად ცნობილი ყოველთა მისთა მოყვასთაგან. ზოგიერთი კაცი თითქმის ყოველს მისს თქმაზე ფიცს დაუმატებს და მოწამეს მოგიყვანს, გარნა მისი მსმენელის გული არ დაიჯერებს მისს სიტყვას. რისგან არის ეს? მისგან რომ მას აკლია პატიოსნება.

რა არის პატიოსნება? პატიოსნება ის არის, როდესაც კაცი ყოველსა სიმართლიდ და გულწრფელად იტყვის, ყოველს, აღთქმასა და პირობასა მიუცილებელად აღასრულებს, ეშინია და რცხენია სიცრუის თქმა, ბრუნდელ და მზაკერით მოქცევა; რაც არ იცის ბეჯითად, იმაზე არ დაგაჯერებს, რისაც აღსრულება არ შეუძლია მანდ პირობას არ მოგცემს, მოკლედ რომლისა სიტყუა და საქმი ერთია. რა საფუძველი აქვს ესრეთსა კაცის თვისებასა? რამ უნდა განაღვიძოს და დაიტყოს კაცის გულში პატიოსნება? პატიოსნება კაცის პირველად უნდა იყოს დამყარებული მას ზედა, რომელ ყოველ კაცს ღიძს და მცირეს უნდა აღსოედეს თავის პატივი, თავის თავს პატივს სცემდეს, ესე იგი, ერთ ნაირი თავის მოყვარება უნდა ჰქონდეს; წმინდა ქრისტიანული თავის მოყვარება, და თავის მოწონება უნდა იყოს მის გულში. ეს შეიძლება მაშინ, როდესაც მას ახსოვს მისი საკუთარი ღირსება, მისი ბუნების სიმაღლე და ღიღება. თუ გახსოვს შენ ძმაო რა ღირსება აქვს კაცის ბუნებასა, მაშინ შეგრცხვება ყოველისა სიცრუისა, მოტყუებისა და პირობის გატეხისა. კაცის ბუნებას აქვს დაუფასებელი ღირსება. გამიჯ.

რა ფასი აქვს კაცის ღირსებასა თუ თვით ცისა და ქუჩისა-
ნის შემოქმედმა ღმერთმან მხოლოდ შობილი ძე თვისი არ
დაზოგა ჩუპნისა ცხოვნებისა და განათლებისათვის. ამა რო-
გორ არ ექმნება ღიდი ღირსება კაცის ბუნებასა, თუკი
უფალმან ღმერთმან იგი შეაერთა ღუთაებრივისა ბუნებისა-
თანა. გარნა, ეგონებ, ესრეთსა სიმაღლესა ჩუპნისა ბუნები-
სასა ისე არა რა არ დაამდაბლებს, როგორც სიბრუნდე,
სიცრუე და მხაკვარება. ესრეთი შინაგანი გრძნობა ჩუპნი
არის საფუძველი და წყარო პატიოსნებისა. თუ კი თავი
ჩემი მიმაჩნია კაცად და ადამიანად, ჩემს თავს ვერ შევარც-
ხენ სიცრუითა.

მეორედ. პატიოსნად ქცევის ყოველი აღთქმის და
პირობის აღსრულებას ის აზრი უნდა განადგვიძებდეს და იცა-
ვდეს ჩუპნ გულში, რომელ თვინიერ პატიოსნებისა კა-
ცი არ გამოვა არც კარგი ქრისტიანე და არც კა-
რგი მოქალაქე ანუ სწოვადობის წევრი. ქრისტი-
ანობა რა არის? რასა შინა მდგომარეობს? ქრისტი-
ანობა არის აღსრულება იმპირობისა რომელიც გვაქვს ჩუპნ
დბდებული ღუთის წინაშე. ნათლის ღებასა შინა თვთოფუ-
ლმა ჩუპნგანმა მაცხოვარსა მისცა ის სიტყუა და შეიკრა
იმ პირობითა რომ, იგი ექმნება წმინდა, მართალი, მოცუარე
ღუთისა და მოყვასისა, თუ კაცს არა აქვს გულში პატიოს-
ნება ის არ აღსრულებს იმ პირობას. მამასდამდე პატი-
ოსნებასა და ქრისტიანობასა აქვს ღიდი კავშირი, ცუდი და
დაუღვენელი ქრისტიანე სწორეთ ის არის, რომელსაც არ

ახსოვს პირობა და არ უყვარს მისი აღსრულება.

ამ სოფლის ცხოვრება და მოქალაქეობა რასაშინა მღვ-
რამარეობს? მართელი ჩუტნი ამ ქვეყნის ცხოვრება და ყოფ-
ქცევა ურთიერთ შორის მისელა, წყობილება, ყოვლის სა-
ქმის გაკეთება სრულებით დამოკიდებული არის იმ თვისე-
ბაზე, რომელზედაც ახლა ელაპარაკობთ, ესე იგი პატიოსნე-
ბაზე. თვითოეული ჩუტნგანი ყოველს დღეს და ყოველს წამს
ანუ მისცემს ანუ გამოარჩმევს ეისმეს სიტყუასა და პირო-
ბასა. ეგონებ ძმაო რომ არაეის არც კი ჰყავს ისრეთი
მოყვასი ანუ ნატონობი, რომელთანაც იგი არ იყოს "შეკრუ-
ლი რომლითამე პირობითა. ყოველივე ჩუტნი თანამდებობა
და მოვალეობა სხუა არა რაჲ არს, მხოლოდ პირობა, აღ-
თქმა ვისდამიმე მიცემული,-

მამა-შვილობა, ძმობა, მოყვრობა, მეგობრობა, უფროს-
უმცროსობა, მოძღვრობა, ეპურობა — ყოველისთერი დაფუძნე-
ბულიბ პირობაზე და აღთქმაზე; ჩუტნ ყოველნი ურთიერთ-
არს შეკრული ეართ პირობითა. მაშასადამე კაცი პატიო-
სანი არის სასარგებლო და სასიამოვნო ქუტყუნისათვის და
ვინც კი მოკლებულია პატიოსნეზითა იგი არის: ჭირი და
შემაწუხებელი მოყვასთა მისთა. რომელს საზოგადოებაში
სუფევს პატიოსნება, იქ ყოველი საქმე არის წარმატებული;
სადაცა არ არის პატიოსნება, იქ კაცის ცხოვრება გატან-
ჯულია.

პატიოსნება არის სამკაული სამღვდელო პირისა. მას

ჩუპულებისამებრ უწოდებენ და მიაწერენ: პატიოსანი მამა! შისტეს, რომელ პირველი მისი თვისება უნდა იყოს პატიოსნება. გამოუთქმელი უბედურება ექმნება მისისა სამწყსოაქსათის, უკეთუ იგი არის მოკლებული პატიოსნებითა; მისი ყოველი სიბრუნდე და სიცურვე მოქმედობს ვითარცა საწამლავი.

პატიოსნება არის უმთავრესად საჭირო თვისება ყოვლისა ხელმწიფის მსახურისა, ანუ ჩინოვნიკისა. იგი იმ პირობით არის მიღებული სამსახურში, რომ სიმართლით და პატიოსნად ემსახუროს წელმწიფესა. ამაზე მან ფიცი მისცა, თუ ამ პირობას დაარღვევს, შეიქმნება მოღალატე ხელმწიფისა და გამტყველი ფიცისა. შინაური მოსამსახურე პატიოსნებით შემეული არის დიდი ნუგეში მისათა უფალისა; მოკლებული პატიოსნებითა არის მისი სასჯელი და უბედურება. —

გარნა ვგონებ პატიოსნება ისე არსად არის საჭირო, როგორც აღებ-მიცემაში, ანუ ეაჭრობაში, მამასადამე სხუა წოდების კაცთა ზედა მოეაჭრე უნდა ეცადოს უმეტესად და შეიძინოს პატიოსნება. გარნა სამწუხაროდ მოეაჭრენი უმეტეს ნაწილად სრულიად არ ფიქრობენ ამაზე; წინააღმდეგ ამისა უმრავლესნი მათგანნი ღარწმუნებულნი არიან, რომელ პატიოსნებით იგინი ეერა რას მოიგებენ და დადარიბდებიან და თუ არ დადარიბდებიან, შალე მათც არ გამდიდრდებიან. საუბედუროდ, ამისი მსგავსი ჰაზრი აქვსთ ყოველთა სხუა წოდების პირთაცა. მრავალნი კაცნი ესრედ ფიქრობენ რომელ

კაცი ქუტყანაზე პატიოსნებით ვერა რას მოიგებს, რომელ პატიოსნება მრავალთა ჭირთა და მწუხარებათა შინა შთა-
აგდებს კაცსა საშინელი არის ძმანო ესრეთი ჰაზრი. იგი
სუფევს მხოლოდ მღწ, სადაცა არას უმეცრობა, ცუდი
ზნეობა და თუ გინდ მართალი იყოს, თუ გინდ პატიოს-
ნების დაეწყებითა კაცი ბევრს მოიგებდეს და მალე გამდ-
იდრდებოდეს, მაინც პატიოსნება არ უნდა დაკარგოს კაცმა.
ნუ თუ მოგებისათვის შეეარცხენოთ თავი ჩემი და ნუ თუ
ფულში გავყაღო ჩემი ღირსება და პატივი? რა სარგებელ
არს კაცისა, ვიტყვი სახარებისაგან, უკეთუ შეიძინოს სო-
ფელი ესე ყოველი, და სული თვისი იზღვიოს; ანუ რა
მისცეს კაცმან, ნაცვლად სულსა მისისა (მარკ. 3, ლე.)
გარნა, არა, ძმანო ჩემნო დიდი უბედურება არის, ვინც
ესრელ ფიქრობს, რომელ კაცი პატიოსნებით დაიჩაგრება
ამ ქუტყანაზე. რადგან ვაჟრებზე მოხდა ეს ლაპარაკი, ერთ
უბრალო მაგალითს მოგიყვან, რომლითაც დამტკიცდება,
რომელ პატიოსნება აქაც უფრო სასარგებლო არის, ვიდ-
რე სიცრუე. ყოველმა გამოცდილმა ეპატარმა იცის, რომელ
აღებ-მაცემითა გამდიდრდება უადრეს იგი, რომელიც ყიდის
იფთხი, და შრაებლს საქონელს; ხოლო რომელიც ყიდის
ძვირად და მოტყუებით, იგი ბევრს საქონელს ვერ გაყიდის
და ბევრს ვერას მოიგებს, რადგანაც მას მუშტარი ბევრი
არ ეყოლება. — .

ახლა გარდავიდეთ კიდე ერთ ჰაზრე: როდესაც პატიოს-

ნებაზედ ვიწყებთ ლაპარაკს, ერთი გარემოება გააკვირვებს და შეაწუხებს ყოველსა გონიერსა კაცსა. თავიდანვე ესტეით ჩვენ, რომ პატიოსნება უნდა იყოს დაფუძნული მას ზედა, რომელ ყოველი კაცს თავის პატივი უნდა ახსოვდეს, თავის პატივის მცემელი უნდა იყოს. ჩვენ ამ ქუტყანაში მცხოვრებნი, დიდნი და მცირენი, თითქოს ერთობ პატივის მოჩებრენი ვართ, ესე იგი ჩვენ გვახსოვს ჩვენა თავის პატივი, გარნა სამწუხაროდ ხშირად არ გვახსოვს რითი უნდა დავიცავს კაცმა თავისი პატივი. მოგიყვან მაგალითს: მიაქციე ყურადღება ზოგიერთს იქაურს კეთილ-შობილ კაცზე. თავადი იყოს ანუ აზნაური, შენიშნე რა გულ დიდია იგი მცირეთილ შობილებზე, დღე და ღამე, მღვიძარეს და მძინარესაც კი ახსოვს რომ იგი არის ძველის და პატიოსანის მთამომავლობისა. ესტეით ეს კიდევ არ არის ურიგო, კაცს უნდა ახსოვდეს მისი კეთილ შობილური გვარი; მაგრამ რადგან მას ეს ყოველთვის ახსოვს, ცდილობს იგი გაამართლოს მისი კეთილ შობილება პატიოსნებითა, ახსოვსა მას ყოველი სიცრუე, სიბრუნდე, მზაკვარი და ღაბღი ქცევა რომ შიარცხენს მასსა ძველსა გვარონებასა სამწუხაროდ ზოგჯერ ესრეტსა მღაბლსა და საუპატიოსნა საქმესა იქმს, რომელიც არა თუ მას, არამედ უკანასკნელი წოდების კაცსაც არ ეკადრება. მრცხენია ამისი, გარნა მაინც არ უნდა დაუმალოთ. ვინ არ იცის ეს საცოდავი ჩუქნი თვისება რომ, სიტყვიერათ ჩვენ ყოველის ფერს ალუთქვამთ, ყოველის-

ფრად დაეჯერეთ, მაგრამ საქმით არაფერს აღარ შეეხსრუ-
ლებო, ვის არ უნახავს არუ არ გაუგონია რომელ ზოგი-
ერთნი ჩუმს ქვეყანაში მცხოვრებნი არა თუ სიტყვიერს,
მრავალ გზის მიცემულს პირობას დაარღვევენ, არამედ თავის
საკუთარის ხელით მოწერილს პირობაზე უარს იტყვის: რა
ვიცოდი რაზე მოვაწერე ხელიო; სხვის ხათრით მოვაწერეო;
მე არ მინდოდაო მოწერაო.

ძმაო, თუ შენი თავის პატივი გაქვს, თუ გსურს რომ
სხვებმაც პატივი გცეს, დაიმარხე და გაამტკიცე საკუთარი შენი
პატიოსნება. უძვირფასესი ქონება კაცისა — პატივი
სიკედელი გირჩენოდეს პატივის მოკლებასა; თუ აღშინან-
ბა გსურს, შენი პატივი დაიმარხე პატიოსნებითა შენითა

ქრისტესიამ. რაჲ იყო კოლოსი, რომელსაც სოფელსა-
შინა რაცხდენ შვიდს ღირს სახსოვრებაშია?

იოანე. კოლოსისა, იყო მჰსებაესი კაცის დადგმული და-
აღმართული კუნძულსა შინა როდოსისას, ჩამოსხმული თი-
თბერისგან კერპი აპოლონთა, რომელნიმე იტყვიან სპილენ-
ძსა ესრეთ წმინდასა, რომელ შეესწორებოდაო მდაბალს ო-
ქროსა).

ქრისტესიამ. რაოდენი აქენდა სიმაღლე?

იოანე. სიმაღლე მისი იყო ესეოდენი, რომელ ძველად-
გან ამტკიცებენ, ვითამც ღიდროანი ხომალდნი ლაჯთა ქვე-
შე გაუელიდენ აღმართულნი თვისთა აფრებით და ღირა-
გებითა, დამტკიცებულ ჰყოფენ, რომელ სიმაღლე მასი იყო
სამეოცდა ათი მწყობრთ, ანუ ას ხუთი ჭუჭი, კერპი ესე,
ანუ ძეგლი აღმართულ იყო როდოსის კუნძულსა შინა რო-
მელ არს ხომალდთა გასაეალი, იწროჲ ადგილი, ანუ უე-
შარანი, რომელსა თბთარნი უწოდებენ ბოლაზსა, პატეისა-
თვს მზისა, და მიზეზითა ამით, რომელ ხომალდი ღამე არა
ჰსძგერებოდა კლდოვანთა ადგილთა და არ შემეუსერილ იყო
იწროთა იმა ადგილთა შინა, მას კერპსა ყელს ზედა აქუნ-
და დაკიდებული ჯაჭვი კიბას სახედ ქმნული ზედან, აღვიდო-
დინ და დაჰკიდებდინ მაშხალებთა, რომელ განენათლებინა
ადგილი იგი და თაჲის უფლად განეელო ხომალდს მის

ქვეშე იგი იყო ორის ფეხით გაღაჯული, რომელსაც ერთი ფეხი გაშლიდა ედგა კლდესა ზედა და მეორეს გაღმით და ქვეშე გაუდიოდა ზღვა იგი და ესრეთ განელიდიან ქვეშე მისსა, და ამისთვის იყო ესეც შერაცხილ საკვირველად და ღირს სახსოვრად სოფელსა შინა.

ქრისტესიამ. ეინ შთამოასხა ესე კოლოსი?

იოანე. კარლოსმან ნინდსკა შინა შობილჲან, მოწაფემან ჩინებულისა მოძღვრისა, ანუ ხელოვანთ მთაერის ზიზიპისამან, რომელმანც გაკეთებას მას ზედა იმუშაჲა ათორმეტი წელიწადი.

ქრისტესიამ. დიდხანს იდგა იგი?

იოანე. ორმოცდა ათექუსმეტი წელიწადი, მერე „შეიმუხრა იგი, მიზეზისგამო დიდის ძერისა, რომელმანც ამიზეზა დიდი მოოხრება აღმოსაელდესა ზედა და უფრო საკუთრად კირიასა შინა, კუნძულსა როდოსასას, ხოლო ძერაჲ ესე იქმნა ორას ოცდა ოთხის წლისა, წინად შობადმდე ქრისტესისა, რომლისგამო ჰსჩანს კოლოსის დაწყებაჲ უწინარეს ორას ოთხმოცდა ათორმეტს წელიწადს შინა შობადმდის ქრისტესსა.

ქრისტესიამ. ამა კერპისა ნამტკრეფნი, იპოვესლა სადმე?

იოანე. შემდგომად, რეაას ოთხმოცდა ათექვსმეტის წლისა, ჰპოვეს ამა კერპისა ნამტკრეფნი თითბრისანი,

შეიღო ათას ორას. ცენტარნი, რომელიც მეადრგენს;

თითო ნაჭერი ას ჟუნტსა: (*) რომელიც შემძლებელ არს
მოცემად ჰაზრის საკვირველისათვის. სიდიდისა ამი' გამო-
ქანდაკებულის კერპისათა.

ქრისტესიამ. ეინ აღმართნა ეგვიპტეს შინა ესე მდიდა-
რნი ღარს სახსოვარნი ძეგლნი ძველთა ღრთანი?

იოანე. მეფეთა ეგვიპტისათა ჭარაონთა, რომელიც იყვნენ
აღმართულ დედა ქალაქის კაირიდამ ეიდრე ერთსამილსაზედა
ანუ შეიღის ეერსით განშორებულ.

ქრისტესიამ. საილამ უფრო იხილვებიან იგინი?

იოანე. არს ქალაქი მცირე დეზიციად წოდებული,
ოდესაც გახებლ გარეშე ქალაქადამ, მყისვე დაინახავ იმა
პირამიდთა, და რომელიც მორავს მაჰგან ორას მილსზედა.

ქრისტესიამ. რაოდენნი არიან მუნ ძეგლნი?

იოანე. სამნი, უკუტს დიდნი პირამიდნი, ერთი მეორისაგან
მოშორებით, ეიდრე ორას ორას ბიჯითა.

ქრისტესიამ. შესაძლებელ არს კაცთაგან შესვლად ამა პი-
რამიდებთა შინა?

(*) ესე ჟუნტები შეადგენენ რიცხვით ხუთ ერთობლივ ნაჭერსა
თერამპეტი ხთსსა ფუთსა ქართულსა, დიტრასა ოთხმოცდა ათი
ათასსა.

იოანე. — შესაძლებელ არს შესვლად, მხოლოდ ერთსა
ოდენ უდიდესსა მინა, რომელიც ჰსდგანს ჩრდილოეთის
კერძოდ,

პრისტესიამ. რაოდენი სიდიდე აქუს მას?
იოანე. სიმალლესა მის ჰსდებენ, ვიდრე ექვს ჭუტად, და
აგრეთვე ამისავე შესაფერს სიგვრველესა ოთხ კუთხნებელ
დანაკვეთებულსა.

პრისტესიამ. ვინ აღაშენა იგი, ანუ რომელს ღროს იყო
აღმენებული?

იოანე. რომელნიმე მომთხრობელობენ მისთვის, რომელ
იგი აღმენებულ არს შემდგომ სამიათასის წლისა დასაბამიდ-
გან სოფლის, ეგვიპტის მეფისა მიერ კომფიისათა: ხოლო
სხუანი რომელნიმე ჰგონებენ, რომელ იგი აღმენებულ არს,
ხემნისის მიერ ანუ, ხეოპსოსგან.

პრისტესიამ. უწყებულ არს, თუ საიდგან მოიღეს ესე
ოდენნი დიდ დიდი ქუცბნი, და სხუანი მრავალნი?

იოანე. იტყვიან, რომელ იგინი მოღებულ არიან ადგილით
ჭიბაიდისგან, ანუ ზემორე ეგვიპტისგან.

პრისტესიამ. რაოდენსა ღროსა აღამენეს იგი, ანუ რაო-
დენნი მუშაენი მუშაობდნენ მას?

იოანე. ოცდა სამს წელიწადს აღამენეს იგი, ვითარცა
უბნობენ. მუშაენი რომელნიც მუშაობდნენ მას ზედა იყენენ
რიცხვით სამას სამოცი ათასნი.

პრისტესიამ. ვითარ დიდა იყო ხარჯი მასზედა?

იოანე. პლინიოს მოუთხრობს ამისთვის, რომელ დახარჯულ მხოლოდ ხახვისა და ბოლოკსა ზედა, ათას ექვსასი ტალანტი ვერცხლი და ოქრო, რომელიც, შეადრგენს ჩუტნს თეთრსა ხუთ აბაზიანს. ანუ ხუთსა აბაზსა ეიღრე ჯამით ოთხ მილიონსა და მიზეზი ხახვის დაბოლოკის ხარჯი ეს იყო, რომელ ეგვიპტელნი უფრორე იხმევდნენ საზრდოდ ზოსტნეულთ მდელითა, ეიღრე სხუთა საზრდელთა.

ქრისტესიამ. ეითარ შევიდოდიან შინაგან ძეგლისა ამის?

იოანე. კარი ამა ჩინებულის პირამიდისა, რომელსაც შინა შესაძლებელ არს შესვლად, ორას ოთხ კუთხედა, სიმაღლით არის რაოდენისამე ზომითა უმფროს სამისა ფუტისა, ხოლო მოუთხრობენ მისთვის, რომელ იგი კირველ დახშულნი იყო დიდითარე განწყობილის ლოდითა. ესრეთ, რომელ თუ არ მცოდნენი ვერა გააგნებდიან კარსა მას ოდეს დახშეილია მას გამოწყობილის მის ლოდითა.

ნაკვეთი პირამიდისა ამის იყო კუთხედი და თვით საფუძვლისგან ძირს მიწის მოშორებული და ზემდგომარე მექონარს იგი იმგვრლიე სისქისა ორი ათას რეასისა ფუტისა ანუ ოთხასისა სამეოცდა ექვსისა ტოზისა სრულიად და, ნაკვეთებულობაჲ მისი სიმაღლე და სიმგვრლე შეადგენს ოთხასი ათასსა კუბიერსა ტოზსა.

ქრისტესიამ. ეითარი სიმაღლე აქნედათ ქეებთა მათ, რომელთა შინაცა აღმენებულ არიან ესე პირამიდებნი?

იოანე. იგინი არიან სიმაღლით სამ-სამი ფუტნი და

სიგრძლივ, ანუ განზედ ხუთილამ ექვსამდინ ჭუტი, ესეპა
რამილი არს ხარისხებად დაყოფალი ამ სახედ: რომელ
ძირიდან დაწყობილი ქუთა რიგზედ მეტობს, მეორესსა
რისხის რიგსა, მეორისა და მესამის, მესამისა და მეოთხის
ესრეთ უშორეს ვიდრე დასრულდებოდეს წვერამდის, რომელ
ლსა ზედს, დაიღების ერთი ქუთა, დაწყობილობაჲ ამა პირა
მიდისა შესახედავით არს კიბის სახედ. და, გრეხილებით ხ
რისხსა და ხარისხსა შინა- ქეებნი გამოწეულნი, ცარნა, აღ
ელა მას ზედან შეუძლებელ არს, მხოლოდ ოდენ შეიძლებ
მსუბუქი კაცისგან აბობლებით ასელაჲ ვიდრე წვერამდ
ამა პირამიდისა.

ქრისტესიამ. სხუანი ორნი იგი პირამიდნიც არიან
სახედ თუ სხტსპრ ქმნილნი?

იოანე. არა, იგინი არც ესეოდენი არიან სიმაღლით
არც სიზრქით და არც შესახედავით, მხოლოდ ესენი არიან
უმფროსე ოთხისავე გვერდით სამკუთხედით მოყვანილნი
წერს წერილნი შესახედავით.

ქრისტესიამ. რაჲსა სახმარისად ქმნეს ესე პირამ
იდნი?

იოანე. მოუთხრობენ მაგისტრის, რომელ იგინი მშასხ
რებდენ ძეგლად საფლავთათვის შეფუთა ეგვიპტისათ. ამ
რომელ გეგმნი ეგვიპტის შეფუთაჲ მუნ იყვნენ დასაფლ
ვებულნი ვითარცა აკლამათა შინა.

ქრისტესიამ. თუმც ზაფირინდი არ არის ღირს სახსო-
ფის რიცხვებში, მაგრამ ბერძენთა მეცნიერთაგან ესეც შერვედ
არის შერაცხილი და მითხარ თუ რაჲ იყო ზაფირინდი?

იოანე. ზაფირინდი, ანუ ზაფირინდი არს ბერძული სიტყუა,
რომელიც ნიშნავს ძველსა გამოსასვლელსა ადგილსა, ანუ
დაბნეულსა ადგილსა, მრავალთა გზებთაგან ქმნილსა და მი-
მოხრობისა მიღკონებითა და დაკლავულისა, ესრეთ, რომელ
შემსვე უღონო მას შინა ძველადღა შეიძლებენ პოვნასა გზა-
სა გამოსასვლელად. ისტორია და მეტოლოღია წარმოგვიდ-
გვებს ჩვენსათა ჩინებულთა ზაბრინტთა პარველსა კრი-
ტიკასა ქმნილსა დედალოსის მიერ, სადაც იყო პერობილად
მეტეორი და საიდგანც ღმერთი ტუმბი ევროპდეს შემძლე-
ბელი იქმნა მუნიდგან გამოსვლასა, თეინიერ არიადნიინისა
ძაფის ანუ ბაწრის კიდე, რომელიც გაბმულ იყო კარიდამ
მის ადგილისა და ხელით მიყოლებით შევიდოდის და გა-
მოვიდოდის იმა ადგილთ. ზაბრინტი ესე იყო უდიდეს
უფროს ყოველთა ქალაქთა ზედა, შენებულებანი იყო მას
შინა უმრავლესნი, და სასახლენი მრავალნი, რომელ ერთისა
სახლიდამ დაიეციდა მრავალთა სხუთთა და სხუთთა სახლებთა
და შენებულებათა. გარნა ყოველნი გზანი იყუნენ ქუჩისა
თუ სხუთა მიმოხრობით ქმნილნი, რომელ ერთიადამ მეორეს
ადგილსა ევროპა მოაგზავდენ; ამა ადგილთა შინა იყო
ღირვანნი ველნი და ტყენი, მშვენიერნი ბაღები აგრეთვე

მცირე მდინარენი და ტბები და რაღაცა ეჭსთქვათ ერთისა კარგის ქალქისა მდებარეობა. ესე უკეთ იყო დაღებული და უფრო მშებნიერ. მხოლოდ გზების კადე, რომელ მას შინა ჰსწორესა უკუტ გზასა ეერა ჰპოვებლიან და ამისთვის იყო მუნიადამ გამოსვლბ, რომელ ესე გზანი ერთმანეთს შორის მ.მოხრილნი სხუათა და სხუათბ გზებთა შინა განრთვიდენ კაცს და დაიბნეოდენ ამა ძებნასა შინა. უმეტესი აღწერა მისთვის იხილე ძეგლსა ისტორიასა შინა საზოგადოდ ქუტყუნისასა.

მეორე ლაბირინტი იყო, შე როკსკისისა, ქმნილნი ჰსამინტისისა მიერ მეუის ეგვიპტელთასა, რომელიც იყო შედგმული სხუათა და სხუათა შენებულებათაგან ეიდრე სამიათასლამდი, ამა აბირინტსა შინა იდგნენ კუალად რაოდენნიმე ტაძარი პატეისბთვის ყოველთა ღმერთა წარმართასა. პლინიოს მოუთხრობს, რომელ იგი არსებობდა კუალად მისსავე დროსა შინა და რომელ მას დროსა შინა განელო სამიათას ექვსას წელსა, აღშენებიდგან მის ლაბირინტისა. მესამე, ლაბირინტი ზემონიისა, რომელიც უწყებულ არს დიდ მტყნიერებაჲ მისი, და რომელსა შინა იდგნენ მრავალნი დიდ მტყნიერნი და დიდროანნი სეეტებნი სხუათა და სხუათა გეართა ქუტბთაგან. ხოლო მეოთხე ლაბირინტი ნეტერუსისა ქმნილი მფისა ყოვსუნიის მიერ, საფლავად თავისა თვისისა და შთამამავლობათა თვისთბ. ესეცა იყო ფრიად მშვენიერ და დიდ. გარდა ამისა, შეანტოშიენი, და ანატომიასა შინა

ჰსდებენ ლაბირინტად, ხერელსა და შინაგანსა ადგილს ცარი-
ელსა ყურისასა სხუა და სხუა გუარად მიმოხვეულსა გზასა
სასმენელისასა, და უმტკიცესსა კერძოსა საფეთქლებისა ძელე-
ბთა შინა მდებარეთა. ხოლო გუარით მუნ აღჰყუანებისათა
ჰსდებენ ლაბირინტად, შეტოპილებასა საქმეთა შინა ანუ
მოგზაურობათა შინა, და სიძნელეთა შინა შთაცეივნასა და
დატუტებებისა და საქმის წარუმართელობასა, რომლისაგანც
ძნელად შესაძლებელ იყოს კაცის განთავისუფლებად თავისა
თვისისა. აგრეთვე აკეთებენ ევროპიულნი პალებთა ლაბირინ-
ტის სახედ მიმოხრილს გზებითა და დანერგულის განუყა-
ლის ბუჩქებითა და წვრილის დაკლანჯულის ბილიკებითა
და ესრეთ დასრულდა უბნობა, და დიდად მოეწონა ბატო-
ნსა. ქრისტესიამაც აქო იოანე და მოახსენა, როგორც სა-
ბერძნეთში გამიგონია ყოველივე ისე მოგახსენათ ამ იოა-
ნემაო. მაშინ ზურაბამ კარებიდამ მოახსენა ბატონს, ამ
დიაკვანს ჩემი წისქვილი კი დარჩა განუმარტებლად და იმი-
სი რატომ არღარა მოგახსენათ რა. ბატონმან ბევრი იცინა
და შეიტყო მიზეზი მისიცი, და უბრძანა: დაეით შემკვიდრეს
უბძანებ, გიხსნას სატანისაგანო.

და მერე წამოვიდა იოანე მხიარული შინა, ხოლო მეო-

რე ღლე გათენდა კვირა და წარვიდა იოანე წირვანდ სიონსა შინა, გარნა ეგეოდენი ხალხი მისულ იყო რომელ, იოანემ ვერლა შეიძლო შესვლად და დასდგა კარი ჰქესა შინა, სხილა მუნ იოანემ ერთს კუთხესა შინა, ოთხნი კაცი უყურებენ ქალაღსა და ერთმანერთს ელაპარაკებიან. იოანე მივიდა უკანით მათსა და შთახედა, რომელ სათამაშოს ქალაღდებს ჰსჩხრცდენ და თამაშობდენ. იოანემ დაბლად ჰსთქო: ღიდი ენება არ არის, რომ წირვის შოსმენაც ვერ მოუთმენიათ და აქ ყომაიბაზობენ, შინ კი არ ეყოფათ ოცდა ოთხი სათი საყომაიბაზოზედ. რა ესე გაიგონა, ღიმიტრი თუმანის შეიღმან, უკმოიხედა და იცნა იოანე, აგრეთვე იოანემან იცნა იგი და უთხრა იოანეს: ჩუპნ ყომაიზედ არ ეთამაშობთ. ამა ჩემთა ამხანაგთა წიგნი არ იციან და ამას ზედა ლოცვას ეასწავლიო.

იოანემ. ვინ არიან ეგენი, რომ წიგნი არ იციანო.

ღიმიტრიმ. ჯღერიაშვილიო! მკერებლიო სულეღმან, ღბ ფეიქარი ღაღიო.

იოანე. განმიმარტეთ მე, თუ ვითარ ასწავებთ მათ ქალაღდით ლოცვასა. ღიმიტრიმ, წირვას უკან ჩემთან მობძანდით და მე მოგახსენებ, როგორადაც ეასწავლი ლოცვას, რა წირვა დასრულდა, წარვიდენ ღიმიტრის საღგომს დასხდენ და მოიღო ღიმიტრიმ სათამაშო ქალაღდი, უთხრა იოანეს; ამა ესე, ეასწავლი ამათ ლოცვას.

აიღო კყო ქალაღდის ღბ უთხრა იოანეს: ამა ერთიანის

ხალის გამინჯვით წარმოვიდგენთ ერთსა ღმერთსა შემოქმედსა ცისა ქუჩუანისასა, და დაზადებელს ჩუბნსა, და შევეედრებით მას და ეთხოვთ ცოდვითა მოტეეებასა და წყალობასა.

ორს ხალიანს ქალაღდს რომ აღვიღებთ, წარმოვიდგენთ იესო ქრისტესა, ორითა უკუტ ბუნებითა, და შევეედრებით მას, ეინადგან ჩუბნთვს გარდამოხდა ზეცით და ხორცნი ზეისხა სულისაგან წმინდისა და მარიამისგან ქალწულისა განკცნა და ჯუარს ეცეა, დაეფლა და აღსდგა, და გვიჩნა სიკვდილისაგან, მას ვევედრებით, რათა მოსცა სოფელსა და მერმესცა შეგვიწყალოს ჩუბნ.

სამს ხალიანს ქაზალდს რომ ავიღებთ, წარმოვიდგენთ წმინდა სამებას სამ გვამოენებით და ერთ არსებით განუყოფელსა მამასა და ძესა და წმინდასა სულსა და შევეედრებით მას.

ოთხს ხალიანს, რომ ავიღებთ შევეედრებით ოთხთა მახარებელთა რომელთა აღწერეს სახარება და ეთხოვთ რათა მეოხ იქმნენ წინაშე ღვთისა. ზგრეთვე ოთხთა მთავარ მოწამეთა, გიორგის, დიმიტრის, ესტატის და მკრკვირის. ამათაც ვევედრებით რათა მეოხ გვექმნენ წინაშე ღვთისა.

ხუთს ხალიანს რომ ავიღებთ ხუთთა ანგელოზთა წარმოვიდგენთ, ესე იგი: მიხაილს, გაბრიელს, რაფიელს, ურიელს და ყოველს, და ვევედრებით მფარველად ჩვენდა დახსნად განსაცდელთაგან და საფრხეთა ეშმაკისათა.

ექუს ხალიანს ქალღღს რომ ავიღებთ, წარმოვიდგენთა
ექუსსა ღღესა ენების კვირისასა და შევევედრებით უფალს
ჩუპნსა იესო ქრისტეს.

შვილს ხალიანს რომ ავიღებთ, წარმოვიდგენთ შეიღთა
მომაკლინებელთა ცოდუთა ესე იგი: ამპარტაუნებას, ანგარე-
ბას, მრისხანებას, მცონარებას. თუ ამას შინა რაჟამე ცოდ-
ვა შეგვმთხუტვია ევედრებით მისთვის ღმერთსა რათა მოგ-
ვიტეოს შეცოდებანი ჩუპნნი.

მერვეს ხალიანს რომ ავიღებთ, წარმოვიდგენთ იესოს
ქრისტეს, მერვე ღღესა რომ მოვიდა მოწაფეთა თვისთა-
ნა და შევიდა კართა ხშულთა შინა და რქუა: მშვიდობა!
რომ ჩუპნ ყოველთვს უხილადად გერწამდეს და თაყვანის
ეცემდეთ, რომე არა მოვაკლდეთ ნეტარებას რომელიც ბძა-
ნებს: ნეტარ არიან რომელთა არა უხილავ და ერწმენე.

მეცხრეს ხალიანს რომ ავიღებთ, მოვიხსენებთ ქრისტეს
მიერ ბრძანებელსა ცხრას ნეტარებასა და ჩვენც შეუღლებით
ცნებასა მისსა.

ათიანს ხალს რომ ავიღებთ, მოვიხსენებთ მოსეს მიერ
ათის მცნების მოცემასა, რომელიც მოსცა ღმერთმან ფიცა-
რსაზედა დაწერილი და ემეცადინოებთ დაცვასა მი-
სსა.

საღდათის სურათს, რომ ეხილაეთ, შევევედრებთ
ღმერთსა მხედრობასა ჩვენსა და კეთილის მყოფელთა ჩე-
ნთა. ოდესმე კაცთა წარმოვიდგენთ და ეთხოვთ

ღმერთსა ხსნასა მათგან ჩვენსას.

ბიბსა ანუ ქალიანს სურათს, რომ ენახათ, შეევედრებო
ღმერთსა დედოფალთა ჩვენთა, ეინადგან საზოგადო დედა
არიან ჩვენნი, და ეპსწყევთ მაცთურთა და აეთა დედაკაცთა.

მეფის სახეს რომ ეიხილაეთ, შეევედრებო ღმერთსა
მეფესა ჩვენსა, ეინადგან საზოგადო მამა არს ჩვენი და
იღეწის ჩვენთის, სხუბათა მწუხებელთა ჩვენთა მეფეთა და
ხელმწიფეთა სარკინოზთა და უღთოთა, ეპსწყევთ და ვარისხებო
ღმერთსა მას ზედა.

დიმიტრიმ, კვალბდ ეხმარობთ კალენდრალ, ანუ წლის
სათეალაჲად ამა ქალალდს, ესრეთ: ეს ქალალდი არის რიც-
ხით ორმოცდა თორმეტი. რომ წელიწადიც შედგება ორ-
მოცდა თორმეტს კვირიი. ესე თორმეტი სურათი ირიცხე-
ბა თითო თითოდ თეგებად რომ შეადგენს ათორშეტს თეგს,
უკეთუ განეამრავლებოთ ამა ქალალდის ხალებთა, მაშინ ეცნ-
ობთ წელიწადისა დღის რიცხეთა ესრეთ: ხელმწიფე რომ
განეაზრავლოთ ოთხით, რომ ხელმწიფე თითონ ნიშნავს ცა-
მეტს რიცხესა: შეადგენს, ორმოცდა თორმეტსა. ბიბი ოთხი
გამრავლებული თითო თორმეტად, შეადგენს ორმოცდა რეას,
საღდათი ოთხი, თითო თერთმეტ რიცხეად ჩადებული, და
ოთხით გამრავლებული შეადგენს ორმოცდა ოთხსა: ოთხი
ათიანი, ოთხით გამრავლებული იქმს, ორმეოცს; ოთხი
ცხრიანი, ოთხით გამრავლებული იქმს ოცდა თექვსმეტს:
ოთხი რეიანი ოთხით გამრავლებული იქმს, ოცდა თორმეტს

ოთხი შეიღიანი ოთხით გამრავლებული იქმს, ოცდა რეას; ოთხი ექვსიანი ოთხგზის იქმს ოცდა ოთხს; ოთხი ხუთიანი, ოთხგზის იქმს, ოცს; ოთხი ოთხიანი, ოთხგზის იქმს, ათექვსმეტს; ოთხი საშინი, ოთხგზის იქმს, ათორმეტს; ოთხი ორიანი, იქმს, რეას. ოთხი კიჲ იქმს რიცხვის ოთხს, და ესე ყოველი ერთად შეკრებული რიცხვი იქმს, სამას სამეოცდა ოთხს ღღესა. და ოდეს ღღევანდლის ღღიღამ რომე ღღეს კეირა და შუადღე, ამ შუადღიღამ მომადიას წელსა ორშაბათის ღღის შუადღისას იქმნების წელიწადი სახელი სამას სამეოცდა ხუთი ღღე.

იოანე. დიად მოიწონა, დაუთხრა: თუ როგორც ილაპარაკე იმ გულით მოიქცევით, ჰსწორედ ლოცვად შეგვრაცხებათ: და თუ თავის სამართლებელად ანბობთ და მაშინ, რაღა მოგახსენო.

ჰკითხა იოანემ, რაოდენი გეარა იცით თამაშობისა, და ანუ რაოდენი არის თამაშობის გუარი?

დიმიტრიმ. აზიური თამაშობის გუარი და ჩუცნც რომ ეთამაშობთ ქალღღს თუ სხვას რასშე სათამაშოს, არიან შემდგომნი ესე, ქალღღში: 1) ფასი, 2) ნახჩი, 3) ბოთური 4) აღება, 5) განყოფა, 6) ტალახი. ხოლო გამათლით სათამაშოთა, 1) პატარა ნარდი, 2) დიდი ნარდი, 3) უყედავი ნარდი, ანუ შარსი 4) კამანო, აგრეთვე დიდი განჯაფა და თულფის თამაშობა. ხოლო კუბლად სათამაშო კარგი და გამოსაცდელი არის, ჰადრაჲი, ამასთან ღღმა. მღა-

ბელთ ხალხთ უფრო სბთამაშო არის, შარუქარი, უჩიგანა, ზენტუ კენტო, თოხან ალჩუ, ორმოლობა: სალობა, აროლი ანუ ფულის ყრა: ნესეის ტკბილობაზედ დანაძლეეება დაგა-ქრბ. კვერცხის ცემა ერთი მეორისგან და მოგება. აგრეთვე ყმაწვილნი ოთახოს და სხუთთა თამაშობითა ითამაშებენ, ესენი სულ აზიურია; ხოლო ევროპიულნი არიან შემდგომნი ესე: 1) ბოსტონ, 2) ბანკი, 3) ფიჭეთი, 4) ღურაჟი, 5) სეოი კონირი, 6) გორვა, 7) ხლუსტს, 8) ციკვი, 9) ტრი-ლოსტი, 10) სემლისტოკ, 11) ჩუხონი, 12) კოროლი, 13) ეისტი, 14) რუჩნობიბანკი, 15) ოტკუპი 16) ლაბლ-ცევი, 17) ზამუჟ, 18) მჟაო, 19) ლოტო, 20) ბეზდენდ, 21) ემოსკოესკუიუ, 22) პონისკამ, 23) ეფოჟან, 24) ლომბერი 25) ბილიერი, 26) ქადალდის ფურცლებზედ ნუმრებით დას-ხმით თამაშობა, 27) ქვა გაჭრასაეით ხით თამაშობა, ესენი სულ ეიცი და გამოცდილი ვარ.

იოანე. მართლა კარგად დაღალულებარ ყომაარბაზობაშია, ღიმიტრიმ გაიცინა, და უთხრა: თუ გნებაეს, ყოველს გვა-რს გაჩენებ, როგორ უნდა ოამაშობა; იოანეს იამა, დამო-ილე: ქახალდი, გაუჭრეს იოანეს რა აჩვენეს უთხრეს: ფული ამოიღეს რომ ისე ანგარიში გაჩვენოთ. იოანემ ერთი ბაჯა-ღლუს ოქრო ამოიღო უბიღამ და დაღო მუნ. მათ ფასის გვარი აჩვენეს და სხუთთა ყოველთა სათბამაშოთა, და მარა-ღისათა, გაუადვილეს იოანეს თითო ბისტობით, უქანასკნელს აღურიცხეს, იოანეს წაეგო ბაჯაღლუ, მაშიზნ ჯღერიაშვილმან

აილო ოქრო იგი და წაეიდა. იოანე იქმნა მწუხარე, მცირესა ხანის შემდგომად მოვიდა ჯღერიაშვილი, მოიტანა ერთი ღიდის ტიკპორით ღვინო, ხორცი, პური, თევზი, და ესე ვითარნი და სთქო: ღმერთმან აამენოა იოანე, ღღეს კარგად გვიმასპინძლია.

იოანე. ეუი ჩემ თავს! მე არა ვარ მასპინძელი და არც მიყვარს ამგვარი მასპინძლობა.

ჯღერიაშვილმან. ჩვენ ასე ღაღიხვედრივს ვისაც ქალღიდის თამაშობას ვასწავლით: გაუშალბ სუფრა, დასხდნ და იწყეს ღზინი, იოანეც იძულებით გაამხიარულეს, და უკანასკნელ დასრულდა საღილი. ღიმიტრიმ რომ შეატყო ღიკვანს მწუხარება ოქროსთვის, მოიტანა და ერთი აბერო შალის საჩოხე აჩუქა, რომ ეს ჩოხად შეაკერვინე, მონასტერში კარგად გამოგადგება სამუშაოდო. სულიმან მკერვალმან უთხრა: მე შეგიკერავ უხელ ფსოდო, ღავით ფეიქარმან: მე საპერანგე ხამს მოგიქსოვო: ჯღერიაშვილმან: მე კი იქ მოგიტან საღადღებარო.

იოანემ იანგარიშა და სთქო. კარგია, ერთ ბაჯალღუთ ძლიე მომივიღოდა; მადლობა უთხრა და წარმოვიდა შინა.

ამჟამად გამარჯვებულნი მხედარნი და ბატონის შვილიც მოვიდნენ ქალაქს; ბატონს მიულოცეს და მერე მოქალაქეთა ყოველთა იმ ღამეს გაუკეთეს ჩირაღდანი, და ვახშამიც პატივისთვის ჯარისა. რა შუადღიღამ მეცხრე საათი შეიქმნა, აღანთეს მაშინ სანთელნი ყოველმან, ფსოხსნი, ვითარცა რიგა

ჩირაღდნისა და ყოველი ხალხი წარვიდა შესაქცევად და სა-
ნახაევად.

იოანეც წარმოვიდა, იხილა გზასა ზედა მიმავალი ჩირა-
ღდნის სახილველად, ოდიშელი ბერი მწირი ეინმე ახალი
მოსრული, უთხრა ეინ ბრძანდებით და ან საღ მიხვალთ, მან
უთხრა: ოდიშის მთით მონასტრით, სათხოვნელათ, წამოსული ბე-
რი ვარ მწირი რომელსაც შეწოდების ფუჟურო. იოანემ ეუო
რა ბერის სახელია! ბერმან ეს დამარქვეს, თორემ სერაფიმ შერქება!
იოანემ ისევე ეგ უწოდე შენს თავს სახელად. მერე უთხრა მან
ბერმან: თქვენ რაღა გეწოდებათ? დიკვანმან, იოანე. მერე ჰრქვა
ბერმან: შეილო იოანე, მე ამ ქალაქის საქმის არა ეიცირა და თუ
ინებებთ მე თან გიანლებით ერთად ვიაროთ და გამაშინჯეთ რაღაც
ჩირაღდანი. იოანეს იამა დიღ, და წარვიდნენ ერთად. მივიდნენ
პირველად და იწყეს მივიდნად წასვლა, შევიდნენ ხარასხანის
ბაზარში, იხილეს მუნ ოქროს მკედლები, მხსდომარენი ღუქნებ-
ში, მრავალი ვერცხლის იარაღი, ეგრეთვე ოქროს და წყობილი
და სხუა სამკაული, ჰსთქვა ბერმან: ამ ცოლშიელ მკედართ, ამდ-
ენი ოქრო და ვერცხლი ჰქონებიანთო, დია გაუკვირდა. მერე
მივიდნენ მექოშეებთან, იხილეს ყოველი ღუქანი, საესე ქოში
და მაშიით, თქვა ამ ბერმან: გეტონო, ამდენი ქოში
რად უნდათ? ჰგავს, უქოშო ხალხს მოელიან საიღამე. რა
წაიარეს მცირე, იხილეს სარაჯები, რომელ საესე აქენდათ
ღუქნები ცხენის იარაღებით მზად, რა იხილა ბერმან ჰსთქვა
ბატონო, ბარე ყოველს კაცს გუჟას თითო ბაჩის იარაღი და

ამდენი რათ უნდათ? ჰგავს, უბელო ცხენიანს ხალხს მოელიან საიდმე. მერე იხილეს ყაზაზები და თქუა ამ ბერმან: ბატონო, ამდენი ძაფი და ზონარი რათ უნდათ, რა უნდა შეკერონ ამდენი რა გაიარა, იხილა ყაჯარდუზები და განკეირდა ყაჯრებზედ, თქვა: ნეტამც ერთს მაჩუქებდნო, მერე მივიდა მექუდეებში, იხილა გაღმა-გამოდმა მრავალი ქული შეკერილი, დაკიდებული, მიიხედ-მოიხედა ამ ბერმან და თქუა. ბატონო! ბარე ყოველს კაცს თითო ქული ხურავს, ამდენი ქული რაღბთ უნდა, მგონია თავე შიმეველა კაცებს მოელიან საიდმე. მერე მივიდა ბაზაზებთან, იხილა მრავალი ფარჩები, სხუა და სხუა გუარი და თქვა: ნეტამც ესენი ფილონებად მომცაო, ზურაბამ უთხრა: სად მეერეოდი ამდენს ფილონსაო? ბერი: ასე უზურგულებდი, როგორც რომ ყურძნის გოდორსაო. რა გაიარეს იხილა მრავალი მოუდი და სხუა ფარჩები და თქვა: ბარე აუკლიათ ქვეყანა, ამდენი სებაღი და ჩითი, ან ლეინი სად უშოვიათ. მივიდნენ, იხილეს მერელები, განუკეირდა ბერს; ჰგავს რომ შიშველთ კაცთ მოელიან საიდმე და ამდონი ტანისამოსი მისთვის შეუყვარათო. უკანასკნელ მივიდნენ, ბაყლებთან, მეთევზებთან, იხილა ბაყლები, ნახა რომე გარეშემო, სულ სხვა და სხვა ხილი უწყევიათ, თევზი, ხიზილალა, წელა, ბრინჯი, ერბო და სხვა წერიმალი, უყურა ამ ბერმან, ეგონა ხილს მითავაზებენო, და რომ ხმა არა ვინ გასცა, თქვა: ბატონო! ეს რა ცუდი გასპინძელნი ყოფილან, არც არა თითონ ჰსჯამენ, არც სხვას აჰმევენო, ნეტამც ეს თებზი. ხიზალალა და წელა მომცა

ჩვენის მონასტრისთვის, რომ ჩვენი ბერები გაეძღო ამითაო
 იოანემ იცინა ბერი, და მერე იხილეს ყანავე და მრავალი
 ხორცი დაკიდებული ჩამგლებზედ და თქო ამ ბერმან: ბატონო,
 რა დაუშავებიათ ამათ, რომ რკინის ჩანგლებზედ დაუკი-
 დიათ ეს კაცის ხორცებიაო, ზურაბამ უთხრა: არა ბატონო,
 ეს გასასყიდელი ხორცი, ცხერისა და ძროხის. ბერმან თქვა:
 ღმერთმან მამოროს, რომ მე ჩანგალზედ დაკიდებული ხორ-
 ცი ეჭამო, ბარე ასე გამიგონია რომ თათრის ქვეყანაში
 ჩანგალზედ ჩამოჰყიდებენ კაცსაო. გამოიარა, იხლა მგონ-
 გურები და საკრების მეთებლები დუქნები, ნახა საესეჩონგურ-
 ით და დაირითა, სთქვა: ბარე ეს ქალაქი ზედ მოსაყრავე ყო-
 ფილა თორე ჩუქნში, ან ორს აქუს და ან სამს, რა არის
 ამდენი საკრავიო. იქიდგან მოვიდნენ ალაფეფშია, სადაც პუ-
 რს ჰყიდდნ და აცხოზდნ, ბარემ ამდენი პური რად უნ-
 დათ, ჰგავს მშიერს ხალხს მოელიან საითმე. მერე მოვიდა
 მეჭურჭლებთან, იხილა ესეოღენი ჭურჭელი, სოქვა: ბატონო
 ამდენი ჯამი, თეფში, რად უნდათ, ყოველ კაცს აქეს თავის
 სახში ჭურჭელი, ჰგავს რომ უჭურჭლო ხალხს მოელიან
 საითმე. იხილა მერე ნაღბანდები, განკვირდა და თქო: ბარე
 ამდენი ლურსმანი და ნალი სად მოუჭრიათ, ჰგავს რომ ბე-
 ერ ცხენს ელიან საილმე ფეხმამეფლაებს. მოვიდა მერე, იხი-
 ლა სირაჯხანა დიდროანის რუმებით და ტიკებით ღვინო-
 ები და არაყი, იკითხა: ამდენი კოლოტი რათ უნდათო?
 უთხრეს: ესე სულ ღვინოებით არის სასე, თქვა, ბარე
 ყოველ კაც აქეს მარანი, ჰგავს რომ ღვინო ვისაც არ

მოზღის, მისთვის მოუგროვებიათ ესე ღვინოები. მოვიდა მე-
ქვეყნებში, იხილა მრავალი ქვაბი და სპილენძის ჭურჭელი,
და თქვა: ბარემ ყოველს კაცს თითო და ოროლი ქვაბი
აქვს და ჰგავს უქვაბო ხალხს მოვლიან საითმე. დაბრუნ-
დენ მუნით, იხილეს ბარდანეებით ბამბეზა, თქვა: რომ
ყოველს კაცს თითო ზუბუნი აქვს და ბამბა უძევე. აგრე-
თვე საბნებს, რათ უნდათ ამდენი ბამბა! ჰგავს, რომ უზუ-
ბუნოს და უსაბნო ხალხს მოვლიან საითმე. მივიდა მერე
ჩილინდრებში, იხილა კლიტეები და გასაღებნი მრავალი
და სთქვა: ბარე ამდენა კლიტე რათ უნდათ, საღ იშოვნენ
ამდენ ზანტუკს რომ დაჰკეტონ. აგრეთვე სხვა საწრემადლო
გაუყვირდა. მერე მოვიდა ხარაზებთან, ნახა მრავალი წალა,
ჩეკმა და სხვა ფეხთ საცმელი და სთქვა: ბარე ყოველ კაცს
აქვს წაღები, ჰგავს რომ უწალო კაცებს მოვლიან საითმე.
მერე მოვიდა, იხილა ქურჭლები ბეწვეული, და სთქო: ამ
ცოლშიელ დახოცილთ, რამდენი მელი, მგელი, დათვი, კვე-
რნა, ტურა უნადირნიათ; ბარე ამათთანა მონადირე ოღიმ-
შიაც არეინ მინახავს. მაშინ ზურაბამ, თქუტუნ ნუ მომიყვდები,
ეს შარიმან და მელქუა ქურჩი მოფრინვალე ფრინველსაც
არ დააცილებენ თოფს. ბერმან: ნეტამც ოღიმში იყენენ
ცხენი, რომ ტურა ბერჩი იცის და სულ გაეაწყვეტინებლით,
აღიწეს და გაიარეს. მოვიდნენ ნახეს ლილახანა, დიდროანის
ქვერებით სამსე, თქვა ამ ბერმან: ბატონო, აი კარგი მა-
ნი ღვინისა ეს არის. ზურაბამ: ისემც კარგა ხარო,
ბერმან: რაფარ? ზურაბამ: ეს სულ ლილა არის, განკვირდა

ბერი და უთხრა, ბარე ჩუცნში წამლათაც ძლიე ვიშოვით, ეს როგორ იქნებაო. მერეთ აჩენეს, და განუვირდა და თქვა, ბარე მთლად შეღებავს ამ ქალაქსაო. წაიღნენ მუნიღან, მივიღნენ ისევე მოედანზედ, იხილეს მუნ მეჩახმახეები, მეთოფეები და ხლმის მკეთებელნი, განვირდა ბერი ესე და თქვა: ყოველს კაცს უკრავს თითო ჩახმახი თოფზედ და ყოველს არტყია ლეკური და აქეთ თოფები, ჰგავს რომ მოელიან საიხმე უთოფოჲს და და უხლმოს კაცებს. მოვიღნენ მერე მუა ბაზარში მეწერიმალეებთან, იხილა ამ ბერმან საწერიმალო, ღია განვირდა იმ გაწყობილობას და თქვა: ამ ცოლშიელ მკედართ სად მოუგროებიათ, ამდენი ღანა, მაკრატელი, ნემსი, სარკე, ჭიქები, ამდენი სურნელი და სხვა ნამგლები და ესდენე შაქარი. იოანემ უთხრა: ასეა რიგი, რომ ქალაქში ყოველივე საესებათ უნდა იყოს, რომ ერთი ქალაქის დიდებო არის, და მეორე ქვეყანა გამდიდრდება, გაჭრობით, ვისაც არა ექნება სახლში და ფული ემნება იყიდის ყოველს და თავის სახლს გაიწყობს. ბერმა ნეტამც ამ რიგს ჩუცნს ქუცყანაშიც მისცემდეს ვინმე. მერე დაჰპატიჟა ეახშმად იოანემ და წარვიდნენ იოანეს სადგომს, მოიღეს ეახშამი, და რა მცირედ შეეკცნენ იმუსაიბეს.

ბერმან. ბატონო იოანე მიბძანეთ, ეს ჩირაღოვანი ვისგან ზი შემოღებული?

იოანე. ესე ჩირაღოვანი, თათრულად ჩირაღდანი, ესე

იგი მთებარე, ხოლო ბერძნებ ზისორენ; ლათინურად ლუ-
მენაცია, რომელიც ნიშნავს ნათე — ბრწყინვალეს. ქართვე-
ლნი ძველად ეძახდნენ ლამპარ-შნათთა, ახლა ჩირაღდანს
ხმარობენ.

ესე რომის კეისარმან განაწესა მიზეზითა მით, ოდეს
ყოველს სოფელს იპყრობდა: სეცდენბრისთვს პირველს დღეს
უწოდა ინდიკიონი, რომელ არს ახალი წელიწადი, განყო-
თუთხმეტს წლად, და ეს ათუთხმეტი წელი სამად განყო,
თეთთეულის ხუთსა წელსა შინა ყოველისა ქტუცნიდამ და ნა-
თესაეიდამ აღიდებდის ხარკს. პირველსა ხუთთა წელთ ლი-
სოსენ უწოდა (რომელ არს ბრწყინვალე) რამეთუ მას ჟა-
მსა შინა, ოდეს პირველს ხუთეულის წელს ხარკსა მიჰსცე-
მდენ, მაშინ ლამპრებით განიხარბიან, და ამას ყოველნი მუნ
ცხოვრებნი ქალაქის ერნი ჰყოფიან, და ესე რაზმდ იყო
ხარკი: პირველს უკტუპ ჰიცხვის ხუთს წლისას, სპილენძს
და რეიანს უძღვნიდეს, მეორეს ხუთეულის წელსა, ვერცხლს,
ხოლო მესამესა შინა ხუთეულის, ოქროს. მისთვს ათუთხ-
მეტს წელსა, ინდიკიონად იპყრობდეს, და კვლად პირ-
ველიდგანვე იწყიან, ათუთხმეტად აღასრულიან. ხოლო რი-
ცხვი ესე წელთანი, ვიდრე დღემდღე იესოქრისტეს საცნაურ
იყო წელსა შინა პირველს დღესა სეცდენბრის თვისას. მეფე
ჩტუნი შეკოდა ტაძარსა პურათს და აკითხვიდა წიგნს
ისაია წინას წარმეტყუტლისას, სადა იგი წერილ არს ესრეთ,
ვითარმედ წელიწადი უფლისა გეწყნარებულნი და სხუანი,
მისთვს დღესასწაულობს ეკლესია პირველსა მას დღესა

ინდიკტიონისას, რამეთუ მას ღღესამინა შევიდა ქრისტე
ეკლესიასა და გამოუჩნდა მუნ მყოფთ, მასვე ღღესა შინა
ეკლესია ქრისტესი მადლობასა შესწირავს ღმრთისა, ნაყოფთა
მიერ მას წლის მიღებულისთვის, და მომავალთა წელთათჳს
ვედრების რათა ქრესტიანაჲს განოსცეს ნაყოფი თვისი.

ხოლო უკანასკნელ განაწესეს ჩირაღოვანი, სხუა და
სხუა შემთხუცებისთვის, ესე იგი: გამარჯვებისთვის მტერთ
ზედა, მეფეთ კურთხევის და ტახტის აღსელისთვის. ეგრეთვე
მეფეთა და ხელმწიფეთა ქორწინებისთვის და შეილის მაცე-
მისთვის. ანუ დაბადების, დიდის ხელმწიფეების ერთმანერთში
მშვიდობისა, შერიგებისთვის ჟამსა აშლილობისას, ეგრეთვე
ერთმანერთან წვევისა რომ ერთი სელმწიფე მეორე ხელმწი-
ფეს ეწვიოს, ესე ვითართა, ღღესაჲსაჲსა შინა, შობას,
ახალ წელიწადს, აღდგომას, აღანთებენ სამაგლთა, ყოვე-
ლნი ქრისტიანნი თჳსთა ეზობთა და ქუჩებთა ზედაც, ესე
ჩირაღოვანი ეის როგორ ძალუძათ იმ სახსედ წარმოად-
გენენ, ბეწვირლის ბროლისა კანდლებით დამოკიდებით
ქონითა, ანუ ზეთით აღთებულთ, რომელნიმე ვარსკვლავების
სხივის სახედ, რომელნიმე, გზის სახედ, რომელნიმე სამკუ-
თხეებად და რომელნიმე მთოვარის სახედ, ერთის სახლის თა-
ვიდამ, ბოლოს დასასრულადმდე, აგრეთვე დახატენ ტილოთ
და წმინდათა მამებთა ზედა ფერადად რაც საქჳს უწარმოე-
ნია იმ შემთხუცებულებისას, ანუ შემჰსაგავსებით, მეტალოლი-
ურის და დაჰსდგმენ ქუჩათა შინა და უკან აღუწებენ ფი-

სოხსთა, იგი წარმოდგენილი ყოველთათვის იქმნების სახილველ
ხოლო ეს გუჟარნი ჩირაღდანნი, და ხშირად უფრორე იციან
ვეროპიელთა.

ხოლო აზიელნი ესე გვარ ვითარცა ეიხილეთ განაბრწყინ-
ებლებენ ყოველნი ხელოსანნი თვისთასა დუქნებთ, და
თავისა საეპკროს მუნილამ ჰსდებენ და დაიწყობენ გაიყე-
თებენ ეახშამს აღანთებენ მრავალთა სანთელთა და საკრახითა
და სიმღერითა, და ლხინით ისე განატარებენ იმ ღამეს.

აგრეთვე ესეც ჩაიგდებია ჩირაღდანთა რიცხეთა შორის
რომელ, ოდეს ხელმწიფე, ანუ მეფე, მიეალს ერთს ქალა-
ქილამ მეორეში, ანუ სატახტოს ქალაქს საკურთხეველად,
რომელსაც კუჩაზედ განიელის იგი, მუნ მოსახლენი დამესადგურენი
გალმით და გამოღმით გაალებენ ფანჯარათა და ძვირფასს
ფარჩებთ, გარდმოჰკიდებენ ყოველს ფანჯარაში, მუნიღვან
ხალხნი სალამს შიართმევენ. ესე უფრორე იციან ევეროპი-
ელთ, ეილრე აზიელთა და აზიელნი ოდეს ხელმწიფე, შეეაერთს
ქალაქილამ მეორეში, მაშინ მუნებურნი ეპქარნი, ფარჩას გაუ-
ლიან მესაეალს ქალაქის ბქეშია და ზედან გარდაუვლის კე-
ლმწიფე თუ ხანი, ამას უწოდებენ ფიანდაზს და მას ფარ-
ჩასა, შათირნი წაიღებენ თავისთვის.

(ზოგი შემდგომ ნომერში იქნება).

მ თ ი უ ლ უ რ ი .

ქართულის დედა თვს ყრმასა ეუბნებოდა ნანასა,
ძუპლად დაშენილს ლედენდას ააყოლებდა ტბილ ხმასა.
გული კი ნადელით ავსოდა თვალთაგან იწმენდდა ცრემლსა,
და თუ გსურთ ეხლაც მოგიხსრობთ უკლებლად იმის ნა-
თქვამსა:

ეთოშც ყოფილბ მთიული-მთიულეთშიგან განთქმული,
კაბუკი, ხალხის მოთავე ჰკეიანი მტერთ შემუსკრელი,
ტურფა, შემკული, უებრო, რომ არ ჰყოლია მას ტოლი,
მეფესთან ძმურად შესული და ისიც მეფის ერთგული.

დის შეჰსაფერად მეფესა სხსიძოთ აღურჩევია,
დამოჰყურებია სურვილით, აღერსით შემოჰხვევია,
საიშედოდ და სამოდ ხან მეფე, ხან ის ჰსწევია,
იმ გმირსა ბევრგან ჰსცერია მთები, ბარი და ხევია.

იას და ვარდსა მეონილს ქალ ყმასა მზგავსად შეყრილსა,
მოყვასნი ჰსეპრეტდნენ ღზინობდნენ მიეცნენ გულის წადილსა,

მტერსა შეეჭმნა ეება და კმუნეა შურით აღესილსა,
მალვით ცდილობდა ღონესა ღალბტით იმის სიყვდილსა.

იცოდბ მოპირდაპირედ მას ვერ ავნებდა ვერასფრით,
საღსა კლდეებსა მაღალსა ვით შეჰსძერენ მცირედის ქარით.
იფიქრა ენა მახვილი ჰსჭრის გაღვსილის ხრმალივით,
და იღუმაღ მეფეს შეეასშენ ღალატს გიპირებს ეგ სსტა
შხრით.

მომართა ენა მლიქვნელი სიტყუით ცილის წაშება,
დააწყო ფერად-ფერადი რას ჰსთხოვდბ საჭიროება,
ხატით შეჰფიცა თვით ჰქონდეს მეფას დიდი ერთგულება,
და ამის გიშო გამოტყდა აცნობა დაწყობილება.

ამ ამბის მსმენელს მეფესა თახსა დაბტყდა ცა რისხევით,
ათრთოლდა და ჰსთქვა: არა შრწამს გამომიმეტებს ის მე ვით,
მაგრამ ეამ თუ ეშმაკმა აცთუნოს გვირგვინის ნდომით,
და უნდა დაეასწრო მტერს მტრობა დასკუნა ეს მწუ-
ხარებით.

მეფემ მეჯლიში მოკაზმა და შეკრბნენ დიდებულები,
სიძე ზის დამმეიდებული რათ უნდა იარაღები,
ლხინაზს, იხარებს, რა იცის მან მათი გულის ჰაზრები,
რას უპირებენ უებროს იმ დღესეე იქ ჯალათები.

რომ შეზარხოშდენ ღვინისგან შეიქნა ჯიხვის ტრიალი,
ზურგით იღუმალ ჯალათმა შემოჰკრა იმდროს მას ხრმალი,
თაღი მოჰკვეთა, დაიქცა უმანკო სისხლი მართალი
შეიქმნა წივილ-კივილი და ჯარში დიდი ზრიალი.

ხალხმა რომა ჰსცნეს მეფისგან ჩაჩუმდნენ მხოლოდ
ცრემლს ღვრიდნენ,
სატრფო მეუღლე გაბღენილი, ძმები და სამწყსო მოჰს-
თქმოდნენ,
მოკელისა მიზნის ყოველსა ეძებდნენ გამოიკვლევდნენ,
შეიტყეს სიშართლე ჰქონდა მკედარს რითღა გაცოცხლე-
ბდნენ.

სიმუხთლით მტერმა ცილითა მოჰკლა და მიჰსცეს საფ-
ლაესა,
მეფე ბრძანებდა, მოეჰსტყუელი მეტყუთ მოვიკლავ მეც თავსა
ჩემი სიცოცხლე გამწარდა რათ აეყე ენას მე აესა,
აქ განსვენებას არ ველი და იქ სულს დამიტანჯავსა.

ქალი ამ ამბავს ნანაზელ მოჰსთელიდა ყრმას აძინებდა,

და მძიმე გულისა ღელვა ძარღვებში სისხლს უღულებდა,
ოჰხრავდა ჭაბუკს ბრალობდა თითქო დღეს გლოვიარებდა,
სურდა მოენის დასაჯვა და შემდღომსაც ამტყუნებდა.

დაჩაგურლო ჩემო დედაე! რა ღროს ზღაპრების ნანაო
 თუ რომ გიყვარს შენ ეგ შეილი დაძინებ ისევ განა?
 ან ძველ ღროსა რაღას მიზღვე, ეერა ხედზე რომ შენთანა,
 ენისაგან ერთის ნაცელად შიატანენ ათხსს თანა.

• • • • •
 • • • • •
 • • • • •
 • • • • •

კ. ბარბარე ჯორჯაძისა,

1867.

აპრილის 5.

კოვალენსკის, ლაზარევის და პოლკის ტფილისში მოსელა. — ხალხისაგან პოლკის მიგებება და სიყვარულის ჩვენება. — რუსეთის მინისტრის დიდებით მიღება. — გიორგისთან მირთმევა ხელმწიფის ინესტიტუტის ნიშნებისა. — ფიცითი აღთქმა მეფის — ჩირალდანი ტფილისში. — უსიამოვნობები მომხდარი ლაზარეს და კოვალენსკიში. — აღექსანდრე ბატონის-შვილის სპარსეთში გაქცევა; დარია დედოფლის სურვილი ტფილისის მოშორების. — წიგნი დედოფლისა იმპერატორს პავლესთან.

—

კოვალენსკი სანკტ-პეტერბურლიდამ გამოვიდა მაისის თვეში 1799 წ. ივლისის თვის ბოლოს მოვიდა კავკასკი ლინიაზედ, სოფელს ნაურში (станция науръ). სადაც იყო ინსექტორი კავკასის დივიზიისა, ლენერალ-ლეიტენანტი კნორინგი, რომელიც დანიშნეს კნიაზს უსაკოვის მაგიერათ მართის თვეში 1799 წ.

რადგან თერგი ძალიან მოდიდებული იყო, იმან ცოტას ჩანს კოვალენსკის მგზავრობა შეაყენა. კოვალენსკიმ ნაურშიდამ გიორგი მეფეს თავის მოსვლა კავკასკი ლინიაზედ შეატყობინა და შემწეობა სთხოვა თავისთვისაც და ჯარისთვის.

საც მთებზედ გამოსავლელად და საქართველოში მოსასვლელად.

კნორრინგს თუმც ბრძანება ჰქონდა მიღებული, რომ პოლკი მოემზადებინა ტფილისში გასაგზავნათ, მაგრამ კოვალენსკი ნათურში რომ მოვიდა, კნორრინგმა 23 ივლისს 1799, მოახსენა იმპერატორს პაკლეს, ნება სთხოვა საქართველოში პოლკის გაგზავნის და ამასთან სთხოვა ებრძანებინათ იმისთვის: ვის ხარჯზედ უნდა ყოფილიყო ის პოლკი მინამ საქართველოში ანუ ტფილისში იქნებოდა და ვისთვის ეთხოვნა ფული ჯარის გასასტუმრებელ ხარჯად და გზის გასაკეთებლად. მაშინვე მეფეს გიორგის მოსწერა კნორრინგმა და სთხოვა ყაზბეგიდამ ტფილისამდისინ გზა გაეკეთებინებინა და საჭირო სურსათი ჯარისთვის მოემზადებინა დღეში 6 ფუთი გამოიმცხვარი პური ანუ 38 ფუთი პაქსიმანდი (сухарь) 6 ჩეთვერიკი ხორბალი, ბურღული ანუ უგრეხელის — ქეიშნასი (гречиха).

„გიბძანებთ თქუტუ — მოსწერა იმპერატორმა პავლემ, რესკრიპტით 8 აგვისტოს 1799 წ. პასუხად კნორრინგს — გამოუცხადეთ ჩემის სახელით მეფეს გიორგი ირაკლისძეს, მინამდისინ გზას, რომელზედაც ეგერის ლაზარევის პოლკმა უნდა გაიაროს, საქართველოში მისასვლელად, არ გააკეთებს, მინამ იგი პოლკი იქ არ წავა, და თუნდ რომ იქაც იყოს, თუ რომ ყურს უგდებლობით გზა წაზდება, პოლკს იმავ წამს საქართველოდამ უკან წამოვიყვანთ. თუ რომ დაგიხარჯამსთ რამ გზის გასაკეთებლათ, გიბძანებთ ის ფული მოსთხოვით

მეფის გიორგიძეს. რაც შეეხება შენახვას და სურსათს ლაზარეის პოლკისას საქართველოში, იგი ყოველიფერი მიგვიღია ჩუპნს მზრუნველობაზედ. გზა როგორც რომ გაკეთდეს და თუ დროც შემწვობდეს ჯარის გასაგზავნათ, მაშინვე დაუყოვნებლივ მასწერეთ ბრძანება ლენერალ-მაიორს ლაზარეს, წავიდეს მინდობილის პოლკით...»

ქნორენგმა ეს მეფეს გიორგის მოსწერა 27 იმავე აგვისტოს და მეფემ საჩქაროზედ კარგათ გააკეთებინა ტფილისილამ მოზდოკამდისინ და 12 ოქტომბერს მზათ იყო გზა.

ლაზარემა 13 იმთევს მიიღო ბრძანება 20 იმ ოქტომბერს ღეწყო ჯარის თერგში გაყანა და შემდეგში ტფილასში წამოეყენა. პოლკს გამოაყოლეს კვარტირ მესიტრის ნაწილის პარუჩიკი ჩუიკო, რომელსაც უბრძანეს, რომ „შეედგინა მოხაზულობა გზისა; (чертеж) სიტყუაცია და პლანი ტფილისის და ახლოს მღებარე ადგილებისა, ლაზარეს უბრძანეს ტფილისში რომ მოსულიყო მეფეს გიორგასთვს ისეთი სამხედრო პატივი ეცა, როგორც წესით ეკუთვნის იმპერატორს და ყარაულიც იმ სახით ჰყოლოდა მეფის კარზედ.

ყოველენსკიც საქართველოში პოლკს წამოჰყუა.

ჯარმა მრავალი გაჭირება ნახა გზაზედ მოზდოკილამ ტფილისამდისინ, მეტადრე როცა მოდიოდნენ მთებში. კაიშაურში მოასწრო თოველმა და ყინვამ, ასე რომ ჯარი დადგეზოდა ხოლმე ხან, ბარგს ასწორებდა და ხან იმას ელოდა,

რომ ქარისშხალი ჩაეარდნილიყო. სურსათი ძალიან ცოტა იყო მომზადებული ეაზიბეგში 90 ფუთი დაობებული სუხარი დახვდათ, და კაიმაჯრში 16 ფუთის მეტი არ იყო.

ეხტანგ ბატონის-შვილმა ამ შემთხვევაში დიდი შემწეობა მისცა ჯარს, ლაზარეის თხოვნით ცამეტი ცხენის საპალნით გამოცხვარი პური მიუტანა. როცა ტფილისამდისინ კიდევ გარდასაეალი სასვენი იყო, მაშინ ოთხმოცი უღელი ხარი დააყენა, და ორმოცდა ათი ცხენი მისცა მანძილებზედ.

თუმცა ძნელი მგზავრობა ჰქონდათ, მაგრამ ჯარში არც ვინ დახოცილან გზა ზედა, გარდა ერთის უნტერ ოფიცრისა, რომელიც დასჭრეს ქისტებმა და ერთის ოფიცრის, რომელიც ავით იყო და გზაზედ მოკვდა.

ტფილისამდისინ ჯარმა ოცდა თექვსმეტი დღე იარა, აქ დახვდათ კოვალენსკიც, რომელიც თერამეტის დლით აღრე მოვიდა პოლკზედ.

23 ნოემბერს, "გიორგი მეფე სამს ვერსზედ ქალაქს გარეთ გაეგება რუსის ჯარს, თან გაჰყენენ მეფეს მისი შემკვიდრე, ბატონის შვილები და უპირატესნი პირნი საერონი და სასულიერონი, ვინცკი ტფილისში იყვნენ. ათასამდისინ ხალხი მიეჩქარებოდნენ ქალაქს გარეთ, რომ ენახათ რუსის ჯარის მოსვლა. ქალაქში სახლის ბანებზედ ისხდნენ ჩადრ წამოსხმულნი ქალები, მმეწიერს მზანს დღეში იმათი მსხდომია.

რება ემგზავსებოდა მინდორში ღამის გამლილს კარე-
ბსა.

ქალაქში შექმნეს ყოველს ეკლესიაში ზარების რეკა და
ზარბაზნების სროლა და ამათი ხალხს აზარებდნენ მოშაებლს
დიდებას. ხალხის მოძრაობა, იმათი მხიარული ძახილი და
საღამო წარმოადგენდა რაღასაც ძმურის სიკებრულოანს მიგ-
ებებას და სრულს გულითადს შეთვისებას.

მრავალი მდაბალი ხალხი მოზდევდა ჯარს და მეფეც
თავისის ამალით იმათში მობძანდებოდა და იმ სახათ შემო-
ვიდნენ ქალაქში. ჯარს იმაე წამს მისცეს რაც რამ საჭირო
იყო იმათის, რამდენიც შესაძლისი იყო. პოლკის ავით
მყოფთათვის ღაზბრეთათ მისცეს, საუკეთესო ოთახები მის-
ცეს და აკათ მყოფებისთვისაც ტახტები შეოკვეთეს. პირ-
ველს შემხვევაში შეშას და სანთელს სამყოფს აძლევდნენ.
როტებში ფურნეების გასაყეთებლად, გიორგიმ უბძანა თავისის
სახლის ნაქცევი აგურები წაეღოთ და ყოველის ფურნისთვის
ვარცლები გაეყეთებინა. ჯარის მოსვლის მეორეს დღეს მეფემ
გაუგზავნა 600 თუნგი ღვინო 80 ზურგიელი სალდათებს.
ოფიცრებს ქალაქში საუკეთესო სახლები მისცეს. იმისთვის
რომ საქართველოს დიდკაცობისთვის მეფეს მაგალითი ეჩვენე-
ბინა ყოველს რუსის ჯარის შტაბ ოფიცერს სთხოვდა, რომ
იმასთან ჩამომხდარიყო სასახლეში და რასაკურეელია, რომ
ისინი უარობდნენ ამას.

პოლკის საზღოთ ერთის თვის სურსათი იყო წინათ

მონაზღებულები. შემდეგი მეფე გამოუცხადა, რომ თან-
ხმდ იმპერატორის პაეღეს მობანების ჯარმა თავიანთის
სტრასათის სკიდეა თითონ უნდა იზოუნოს. კოვალენსკიმა
სთხოვა, რომ საქართველოს მმართველობას მოეშადებინა
სამყოფი ჯარის სტრასათი და ფასიც დაედგინა კანონიერი
გიორგიმ უპასუხა: მაგ რიგს განკარგულებაში მე ვერ გა-
ვერვიო და ჩემი საქმე არ არის, თუმცა მზათაც ვარ
ჯარს ნაკლებულება მოეხდინათ იმჟედ, რომ არაფერს საქ-
მელს და სასამღსუდ ფასი არ მოემატებინათ.

რა რუსეთის ჯარი შემოვიდა, ტფილისში იწყეს ცერემო-
ნიები და განცხრომა...

5 დეკემბერს მეფას სასტუმრო დარბაზში გამართეს სა-
ღხინებელი ანუ ბალდახინი და აღგილი ხელმწიფის ტახ-
ტისთვის, ინესტიტურის ნიშნების, ორდენების და სხვათა
საჩუქრებას დასაწყობისად, რომლებიც გამოუგზავნა იმპერა-
ტორმა პაეღემ მეფეს გიორგის. როდესაც ეს ყოველიფერი
მოამზადეს, გიორგიმ თავისის საჯინიბოდამ გაუგზავნა კოვალ-
ენსკის ცხენები და მოხელე ამალითა, რომ მოეყვანათ რუსე-
თის მინისტრი მეფესთან სახელმწიფო საბაასოთ. დიდებით
გამოსელა დაიწყეს კოვალენსკის სახლოდამ და წაეიდნენ სა-
სახლეში ამ გეარად:

წინმიუძღოდათ ცხენით ქალაქის ნაცვალი (полиций мѣстери
тѣлиса) და შემდეგ იმის იმისნი ხელქვემოთნი წყობისად
ორორნი ქვევითათ. მერე ცხენებით ერთი მეფის მოხელე

და ერთიც კოვალენსკის სეიტისა; ეს მარჯენიე და ის მარცხენიე. ამათ მოზღვედნენ ფეხით რუსის ჩინოვნიკები რომელთაც სინებით ჰქონდათ: ტანის სამოსი, რომელიც გამოუგზავნეს დედოფალს მარამს და ბრილიანტის თაიფული; ტახტი და დასაჯდომი: ხმალი მეფისა, პორფირი, სკიპტრა, გვირგვინი, ორდენები: წმინდის ანნასი, ეკატრინესი და ანდრია პირველწოდებულის; დროშა მოჰქონდა ოფიცარს და იმას აქეთ-იქით ორნი მოზღვედნენ რუსის ჩინოვნიკები, მერე უმაღლესი ღრამატა, რომ ეთამც გიორგი მტკიცდებოდა მეფედ საქრეველოს ტახტზედა ამას აღსრულებდა ორი ცხენოსანი, ერთი მეფეს მოხელე და მეორე რუსისა და ამათ კიდევ მოზღვედნენ რამდენიმე ნაცვლის ხელქვემოთნი ფეხით. მეფის სასახლის კართან ამ ნიშნებს დახედა რუსეთის მინისტრის სეკრეტარი, შეატანინა მომზადებულს ოთახში დააწყობინა თავთაფიანთს აღგოლებზედა და შემოდნმ გადააფარეს.

ტიფლისის ციხეში გაისროლეს ცხრა ზარბაზანი და ამითი შეიტყო ხალხმა, რომ მინისტრი დიდებით გამოვიდა და სასახლეში მიდიოდა მეფესთან.

უმაღლესი წესთუფროსი მივიდა კავალენსკისთან, ამასწინ მოზღვედნენ მესაჯრეები და ორნი ცხენები, ქალაქის მელიქები თავიანთის ამალით; მეფის უფროსი წესთ აღმსრულებელი თავისის ამალით; რუსის მინისტრის ჩინოვნიკი; ფეხით მიდიოდნენ ათი მსახურნი კოვალენსკისა წყობისად ორ-ორნი, ძვირფასად ჩაცმულნი.

მერე მოდიოდა მინისტრის სეკრეტარი ცხენით და ხელში ეჭირა ღრამატა იპერატორის პავლესი გიორგი მეფესთან მოწერილი, მასზედ რომ კოვალენსკის მინისტრად გამოგზავნეს, ამას ცოტა მოშორებით ცხენით მოზღვდა თითონ კოვალენსკი „ძვირფასის რუსულის კაბით (кафтанъ) და აქეთ იქით მოზღვედნენ ორნი თავისნი მსახურები იმ გვართვე ჩაცმულები და ცოტა მოშორებით მარცხენას მხართ მოსდევდა ცხენით მეფის მოხელე.

კოვალენსკის თან მოზღვედნენ ცხენებით თავისი ამაღა, მერე მელიქის მოხელე მსახურებითა და მრავალი მაყურებელი ხალხი, რომელთაც ეს ამბავი არას დროს ჯერ არ ენახათ.

მეფის სასახლესთან რომ მივიდა კოვალენსკი, ცხენიდან ჩამოხტა კარებთან, აქ მიეგზნენ იმას ხელმწიფის კარისკაცი და შეიყვანეს მეფის სასტუმრო დარბაზში ანუ ოთახში (аудиенц-залъ): სადაც იყო მეფე გიორგი, მისი მემკვიდრე, ბატონის-შვილები და სხვანი გამოჩენილნი პირნი და აგრეთვე სასულიერონი, მგზავნად ჩვეულებისა, მარტოკა კაცები.

კოვალენსკი რომ შევიდა, მეფე ფეხზედ წამოსდგა. რუსეთის მინისტრმა ორჯელ თავი დაუკრა და მერე სთქვა შესხმა:

— მისმა დიდებულებამ ხელმწიფე იმპერატორმა და მპყრობელმან სრულიად რუსეთისამ და უმაღლესმან ფარეელმან ქვეყნებისამან და საჩვენებლად წინაშე ყოველთა განცალკევებულის თავისის მოწყალებისა და გასაადვილებლად თქუქნთა

საქმეების წარმოებისა, ურთიერთ სასარგებლოდ და კეთილ მდგომარეობისთვის სამსახურში მყოფთა, ენება ჰყოლოდა თქუქსნის უმაღლესობის კარის წინამე თვისი მინისტრი. ღირს მყო მე ამ ხარისხისა და შესაბამის მის რწმუნებისა დამნი-
შნა მე საჭიროს მისთვის რწმუნების წერილითა თვისს მინი-
სტრათ უმაღლესის ღრამატოთ, რომელსაც აქ მოგართმევთ.
კოვალენსკიმ მისცა მეფეს გიორგის ღრამატა.

— შევალ რა — თქვა კოვალენსკიმ — ჩემთვის სასიამოვნოს
ამ თანამდებობაში, პირველად მოვალედ ეყოფ ჩემს თავსა
დაუმტყიცო თქუქსნს უმაღლესობას გულისთადი ჩემი უმაღ-
ლესი პატვისცემა და განგმარტოთ, რომ მხოლოდ და ღწმი-
დესი საგანი ჩემი არის და იქმნება წარგმარებდე ყოველს
ფერს მას, რომლიდამაც მოიპოვებოდეს უეჭველი სარგებლ-
ობა თქუქსნი ანუ თქუქსნის სამშობლოს მამულისა, უკეთუ
დაკავშირებული იქმნება იგი თქუქსნი უმაღლესობის ერთგ-
ულობით. სურვილით და მორჩილებით ჩემს ხელმწიფე იმ-
პერატორთან, რომლისაც წყალობა და მფარველობა თქ-
უქსნს უმაღლესობაზედ და თქუქსნთა ქვეშევრდომთ მოუკ-
ლებელ იქმნება.»

— მაგ თქუქსნის ეხლანდელის გამოცხადებიდამ — უპასუხა გი-
ორგიმ — რომ ხელმწიფე იმპერატორს უნებებია დანიშნა
თქუქსნი მინისტრად ეხედამ მისის დიდებულების ჩემდამო
მოწკალებსა და მივიღებ მე მზგას დიდას კრძალულ პატი-
ვისცემით, მეტადრე მისთვის, რომ აღურჩევია თქუქსნი პატი-

ოსანი გვამი. აღესილი ყოელის კეთილის ნიჭიერებით და ერთგულის სამახურით.

— მერწმუნეთ — კიდევ სთქვა მეფემ — რომ თქვენს შესაბამს პატივისცემასთან, ნახევთ ჩემის მხრივ სრულს თანხმობას და აღსრულებას ყოველს საგანში, რომელიც თქვენგან იქმნება განძრახულ სასარგებლოდ და საერთოგულოდ მისის იმპერატორების დიდებულების და ჩუქნის უმაღლესის მთარე-ლისა.

მეფემ გიორგიმ შექდეგ მისა კავალენსკის სთხოვა, რომ დამჯდარიყო მომზადებულის ალაგზედ, მერე ჰკითხა მმეი-ლობით ყოფნა იმპერატორის პავლესი, მისის სახლეულობის და მგზავრობა თითონ მინისტრის საქართველოში.

ცოტას ხნის ლაპარაკის შემდეგ, მინისტრმა თავის სეკრეტარს უბრძანა შემოეტანათ იმ ოთახში სადაც იყვნენ ნიშნე-ბა ზელმწიფის ინვესტიტურისა და მეფეს გიორგის უთხრა ასე:

— თქვენის უმაღლესობის წინაშე ესდგევარ რა წოდებით რუსეთის მინისტრისა, მაქვს პატივი დიდის-დიდებით გაუწყით, რომ ჩემმა ყოვლად მოწყალემ ხელმწიფემ, ძალით დიდგენილის 1783 წ. ტრაქტატით დაგამტკიცათ რა მიმღებლად რუსულიერის თქვენის ჩამომავლობითის სამკეადრო სამეფოს ტახტზედ და უფროსი ძე თქვენი უგანათლებულებსი მეფის ძე დავით გიორგის-ძე თქვენს მემკვიდრეთ, წამო-გეგზავნათ მასთან თქვის იმპერატორების დამცეცების

დრამატა, ნიშნებით ხელმწიფის ინვენსტიტურისა, მასთან ინება, რომ წმინდა წესი, და დადების ხელმწიფის ნიშნების დაწესებულის რიგით აღსრულებული იყოს ჩვენს თანა დასწრებით. ეს ნიშნები ხელმწიფის ინვენსტიტურის და უმაღლესი დრამატა დამტკიცების წარმოგზავნილი თქუტსნის უმაღლესობისეით მაქუტს პატეი ამასთან წარმოგიდგინოთ.

— ავლსილი კეთილ-კრძალულის გრძნობით მისის იმპერატორების დიდებულების ყოელის იმ თქვენგან წარმოდგენილის ნიშნების ხელმწიფის ჩემდა მოწყალებისათა ჩემს თავს მოვალედ ვხედავ მე ეს ნიშნები მაგილო ესრეთ, რომ მამინვე ეიფაცო ერღუტულებზედ და მიღებასზედა საფარველსა რუსეთის იმპერატორების უმაღლესის მთაერობის ქართლის და კახეთის მეფეთ ზედა და მასთან შეესწრო უფალს ღმერთს გუღმხურვალეობით ლოცვა დღევრძელობის და კეთილ დღეობისათჳს მისის იმპერატორების დიდებულებისათჳს და სახლეობისა მისისათჳს. მაგრამ, რომ ეს წესი და მადლობა, რომელსაც გრძნობს გუღი ჩემი ხელმწიფის მოწყალებათათჳს აღეასრულო ეკლესიაში მესაბამის ამ საგნის დღესასწაულობითა და დიდებით, ამისთჳს მე დავნიშნავ ცალკე დღეს და თქუტსნც გაცნობებთ იმ ეხდას, რათა თანა დამსწრე შეიქმნათ თქუტსნცა დადებისა.

— განკარგულება თქუტსნის უმაღლესობის — უბასუხა კოვალენსკიმ-არის ნიშანი უეჭველის გუღიობდის ერთგულების და

შეერდომილების რუსეთის მმართველობისა და რბსაჟურეელია დიდათ სასიამოვნო იქმნება იმპერატორისთვის. მე მოვალე ვიქმნები დავესწრა მაგ წესის აღსრულებაში და საკადრისი პატივი-ვცე თქუტნს უმაღლესობას, იმ ჯარით, რომელიც მოვიდა თქუტნს სახელმწიფოში მუდმის სადგომლად.

კოვალენსკიმ, რომ გაათავა ეს, მეფეს გიორგის მიართო ორდენი წმინდის მოციქულის ანდრია პირველ წოდებულისა და იმპერატორის ღრამატა. მაშინ მეფემ მოიხსნა ორდენი წმინდის ალექსანდრე ნევესკის და გაიკეთა ნიშნები ანდრია პირველ წოდებულის ორდენისა. მინისტრმა გიორგის რომ მიულოცა, მერე საქართველოს მეფის მემკვიდრეს ბატონის-შვილს დავითს მიართვა ორდენი და მეფეს მიართო წიგნი ვიცე-კანცლერისა, რომლითაც იყო აღწერილი საჩუქრები, დანარჩენთ მეფას სახლობის პირთათჳს.

მარიამ დედოფალი, რბდგან ამ შეყრილობაში არა ბრძანდებოდა, მისთვის იმან კოვალენსკი მიიღო ცალკე თავის სადგომაში. აზიური ჩვეულებაც ამ შემთხვევისთვის შესცვალა და პირბადე მოხსნილი ჰქონდათ (*) და მრავალნი ძვირფასად დართულნი ქალები ახლდნენ. კოვალენსკიმ შემდეგ პატარისცემის, მიართო დედოფალს ნიშნები წმინდის ეკატერინის ორდენის, რომლებიც მეფის გიორგის

(*) ზირბადე აფარიათ თათრის ქალებისა და სხვათაგანში ჩვეულებად ჰქონია ქალებს ზირბადისა, გარდა ზატარძლისა.

თხოვნით თავისი ხელით გაუკეთა დედოფალს. ბეჭედიც ბატონის-შვილს თამარს, რომელიც მოუვიდა იმპერატორი-დამ საჩუქრად, თითონ გაუკეთა.

12 დღეებერს ათს საათზედ დილით დაიწყეს მისელა გამოჩენილთ პირთ და თავადის შვილებმა მეფეს სასახლეში აგრეთვე მივიდა იქ რუსეთის მინისტრი თავისი ამალით. გიორგი მეფემ წინ გაიმძღვარა თავისნი მოხელენი, რომელთაც მიჰქონდათ ნიშნები ხელმწიფის ინვესტიტურის, წაბნადა ეკლესიაში და დედოფალიც თან გაჰყებ იმ ტანასამოს ჩაცმული, რომელიც მოუვიდა ფეშქაშად რუსეთის იმპერატორიდან. იმათ მიზნედებ ცოტა უკან მარჯვენა მხარით ყოვალენსკი და მარცხენას მხარეს დაეით ბატონის-შვილი, მემკვიდრე საქართველოს მეფისა. წირვა რომ მოისმინეს, გიორგიმ ერთს გამოჩენილს პირს უბრძანა, ღრამატა რომლითაც დამტკიცდა მეფედ ხმა მალა წაგვითხნა და როდესაც ღრამატის კითხვა გაათავა, მეფე მოჰყვა ფიცს.

— მე ქვემოხსენებული—სთქვა მალაღის ხმით ხალხს წინაშე მეფემ, აღესთქვამ და ეფიცამ წინაშე ყოვლად მემძლე-ბელის ღმრთის, წინაშე მისის წმანდის სახარებისა მას ზედა, რომ მსურს და მოვალე ვარ იმპერატორს სრულიად რუსეთის პავლეს პეტრე და მისი ძეს ცესარევიჩს და დიდს მთავარს ალექსანდრე პავლესძეს და ყოველთა რჯულებით იმ სახელმწიფოს მემკვიდრეთ ვიყო ერთგული, გულის მოდგინე და კეთილის მსურველი, ჩემის და ჩემის სამეფუფოების სა-

ხელთ ვადეარებ სატყუნოდ უმ ღლესს მფარველობას და უმაღლესს ძალსა ჩემზეა და ჩემთა მემკვიდრეთ ქართლის და ქახეთის მეფეთზეა. უარს ეყოფ ჩემსგან და ჩემი სამეფუფოთგან, რომლით სხელობაც ანუ საგანით იყოს, ყოველს სხვას მეუფებას და ძალს სხვათა ხელმწიფეთ და სახელმწიფოთ და უარსავეყოფ მათგან, მოვალე ვარ ჩემი წმინდის ქრისტიანულის სინიდასით, ყოველი მტერი რუსეთის სახელმწიფოსი ეცნა ჩემს საკუთარს მტრებათ; ეყუდოდა მორჩილა და მზით ყოველს ჟამს. სადაც სამსახურში მისი იმპერატორების დიდებულებისთჳს საჭირო ეყო, და მასთან ყოველასფერში თავი ჩემი მეწირულ მკონდეს უყანას ქნელს აღმოფევენაჲდ. სამზედრო და სამოქალაქო მთავრებს მისი იმპერატორების დიდებულებისთან ეყო გულითადად თანხმობაში და უკეთუ წინააღმდეგი იმპერატორის სარგებლობის და დიდების რამ საქმე ანუ ჭანჭრანება მეეიტყო, მაშინვე შეკასმინო; ერთის სიტყვით, იმ სახით ექცეოდნო გორც ერთ სარწმუნოების რუსეთის ხალხის მოვალე ვარ შესახებად მფარველობის და უმაღლესის მმართველობის საკადრისი არის და უნდა იყოს.

რომ დაბადგა და გაიყეთა ნიშნები ხელმწიფის ინესტიტუტისა, გიორგი დაბრძანდა თავის სასახლეში, იქ დასჯდა სამეფოს ტახტზედ და მილოცვა მიიღო რუსეთის მინისტრისგან, თავის მოხელეთგან და ელჩებისგან, რომლებიც იყვნენ გამოგზავნილნი განჯის და მუშის ხანებისგან და ახალციხის

თამისგან..

„მინისტრი — კოვალენსკი, სწერს — ამოდენა ხანს შემდეგ მეფის მარჯვენას მხარეს მეფის ტახტთან ეიჯექი მე და მემკვიდრე მეფის იჯდა მარცხენას მხარეს,„

ციხის ზარბაზნების სროლბ, სასახლის წინ გამწყრიბული რუსის ჯარი ღბ ყოველს ეკლესიებში ზარების რეკა იყო ნიშნად ტფილისის მცხოვრებთათჳს, რომ მეფემ დაიფიცა რუსეთის ხელშეწიფების ერთგულობაზედ და მასთან იმედის საკონად, რომ რუსეთი უეჭველი მემწე იქმნებოდა საქართველოსი. ხალხს უზაროდათ თავიანთის თავისი და თავიანთის ჩამომავალბთჳს, რომ მტრისგან აკლებულნი აღარ იქმნებოდნენ ღბ ამის გამო მთელი ღღე სიამოვნებაში და სიმხიარულეში იყენენ.

იმ ღღეს ქართველებმა ჩირაღდანი ვერ გბმართეს, რადგან იმ 12 დეკემბერს ღილიდამ საღამომღისინ აედრობდა. მეორეს ღღეს საღამოზედ ანუ ღამე, მთელი ქალაქი შვენიერის ჩირაღდნით იყო გამართული სანაქებოს ხელოვნებით აზიურად. ს.უკეთესო ნაწილი ჩირაღდნისბ იყო სხებ და სხეა ფერის ცეცხლებით ანუ სანთლებით ღბ ფარნებით, ღუქნებო ღბ ბაზრები, რომლითაც ქბლაქი საესე არის.„ ყოველს მთებანში ფარჩა და საქონელი გამოფენილი რჩევიტ და შებამებით, სხეა და სხეა გეარ-ფერ სინათლესთან და მასთან მსხდომარე შიგ ხბლხნი, წარმოუღგენდა მაყურებელთ თვალსა მზგავსებას პეკინის ჩირაღდნისას ეენეციის კარნაფალში,„

ასე მოახსენა კოვალენსკიმ 17 თებერვალს 1800 წ. ხელმოწერა იმპერატორს.

გიორგი მეფეს თავისი ამოღობით ცხენით გამოპოვებულ ქალაქის სანახავათ.

— ეს ჩირაღდანი — შემოხედა კოვალენსკის და უთხრა ზეფე, ბევრში არ ემგზავსება იმას და არც შეედრება, რომელიც იყო ხოლმე ჩუშნის მამულის მტრისაგან აკლემადისინ.

— მე ამხელდ სასიამოვნო არა მინახამსრა, რომ ყველას ეტყობა სიხარული და სიამოვნება ამ დღესასწაულობისა და ეს ჩემსთვის დიდი საგრძნობელი არის, უპასუხა მინისტრმა. გათავდა სიმხიარულე ამ დღეობისა და საქართველოს სამეფო ქალაქში იწყეს ყოველივეთი თავიანთს ძველს ჩვეულებაზედ.

მოსულნი ჯარი და რუსები ქართველებს მიაჩნდათ თავიანთს მხსნელად და მშველელად, ზეგარდამო ღვთისაგან მოვლელად. თითონ მეფე სხეებზედ უმეტესად ერთგულობდა რუსეთს; სურდა რომ დაუყოვნებლივ აღესრულებინა ყოველივე რჩევა და წარმოება რუსეთის წამომდგენებელთ პირთა და ცხოვრება ჰქონდა ამათის ცხოვრებისა.

გიორგი მეფესთან იყვნენ ორნი რუსეთის წარმომდგენელნი პირნი, სრულებით სხვა და სხვა ხასიათებისა და აზრისანი.

ჯარი იყო მეფის დასაცემლად და იმათი უმფროსი იყო ღერენალ-მაიორი ლაზარევი, მართალი, სწორე და პატიოსანი

კაცი. კოვალენსკი გამოგზავნილი საპოლიტიკო და გამგეთ
სამეფოს საქმეთათვის. იყო პატივის და ღირსების მოყვარული.
ამან რომ შვიტყო თავის დანიემნა მინისტრათ საქართველოს
მეფის კარზე, მაშინვე თავის მოყვარების ფიქრი დაიწყო.
ტფილისში იმ სახედ დააპირა წამოსლა, როგორც ღურბენა-
ტორი ანუ მეპატრონე და არა როგორც შტამდგომი. საქ-
ართველოს ჯაცემაში ყოფნა და მეფის გიორგის ტკბილი
ხასიათი იმისათვის და იმის მოქმედებისათვის დღათ სასარ-
გებლო იყო. დარწმუნებული იყო, რომ საქართველოს
მხრივ იმისი წინააღმდეგი ამ თავის განძახებაში არაფერ
ყოლებოდა, მხოლოდ იმის ემინოდ, რომ სხვა გარემე
არაფერა ჰყოლოდა. მარტოა ჯარების უფროსს მეცდლო
იმისთვის დაეშალა ბღსრულება იმისის უსამზღრო პატივის
და თავის მოყვარების მოქმედება და წამოსვლამდისინე იმას
ცდილობდა რომ ეს როგორმე ჩაეშალბ.

კოვალენსკი არბს დროს არა ყოფილიყო საქართველოში,
არც მდგომარეობა და საჭიროებბ იცოდა ხალხისა და არც
იმათი ხასიათი და ისევე თებერელის თევში 1799 წ. წა-
რუდგინა რუსეთის მმართველობას თავისი ჰზრი წერილით
მსხედ, რომ „საქართველოში გაემართა მუდმისი გამარ-
თული ჯარი და ყოველივე სამხედრო ნაწილი. იმისი ეს
ჰზრი არ დაამტკიცა მმართველობამ, მაგრამ შეიტყეს კი ყო-
ველივე ფერი იმისი სურვილი. საქართველოში, რომ მუდმი-
სი ჯარი გამართულიყო, სჩანდა რომ რუსეთის ჯარის გა-

მოგზავნა საჭირო აღარ იყო. მაშინ კოვალენსკი ტფილისში მარტოკა უნდა მოსულიყო, სხვა დამზვერავი არაეინ ჰყოლოდა და თავისი საქმეები და სურვილი ისე აღესრულებინა როგორც სურვილი ჰქონოდა. იმისთვის შეადგინა იმან ის თავისი აზრი, რომ ჯარებაც მოსულიყო. იცოდა რომ თავის სურვილს ვეღარ აღასრულებდა და მარტო შუამდგომად ყოფნა კი არ უნდოდა, რადგან აქედან სარგებლობას და პატივს ვერა ხედავდა, ამის გამო მინისტრისთვის იმ გეარს აზრს აძლევდა, რომ ეთომ ჯარაც თუ იქნებოდა რუსეთისა სპეციალურად, მაშინ იმას გაუძნელობდა თავისი თანამდებობის აღსრულება. ის ასე ამბობდა, რომ ის ქვეყანა რადგან შორს არისა და რადგან ჯარის ხალხს უცხო ქვეყანაში ჩვეულებათ აქვთო თავის უფლებათ, ამის მიზეზით იმისთვის ძნელი ეთომ იყო, რომ თანხმობა დაეცემა იმას სამს პირთ შორის. გიორგი მეფეში, ჯარის უმეტროსში და თითონ თბილისში. ის თავისი აზრით იმასაც ფიქრობდა, რომ უკეთესი იქნებოდა პოლკოვნიკის ჩინათ შეეცვალათ იმისი ჩინი, ჯარის უფროსათ ის დანიშნულად მინისტრის იხევ ყოფილიყო. ეთომ თავისი თანამდებობით და მოწიწებით კოვალენსკის იმედი ჰქონდა, რომ თავისუფლება არ მოეხდინა. განვხილეთ რა ჩემი თვება-დასწერა იმან — მიმართვა და სურვილი სამხედრო სამსახურისა, სრული იმედოვანი ვარ, მოვალეობა ვიკისრო პასუხის გებისა, რომ ყოველივერი საქმე აღესრულო წესის გვარად...ამო.

რის თანამდებობის ჩემი ჩაბარება. მომცემს მე სრულს ღონისძიებას მხნედ სამსახურისას საპალიტუკოს ჩემს სამსახურში, მრავალს შემწეობას და სარგებლობას მისცემს ეს თვით სამსახურსაც. მოწყალება ჩემს აღმატებისა და თანასწორობა ჩემთ ტოლთათნა, რომლებიც არიან მაღალს ღენერლის ჩინებში, იქმნება უმეტესი მხნეობის მომცემი ჩემი..»

ასე ავბობდა და ფიქრობდა კოვალენსკი ჯერ ისევ მაშინ, რომ არ იცოდა ვის დანიშნამდნენ ჯარის უფროსად. იმ მიმით, რომ საქართველოს მეფის კარზედ მოცილე ბრავინ ჰყოლოდ, კოვალენსკიმ წინათვე დაიწყო ლაპარაკი რომ ჩხუბი და უთანხმოება იქმნებოდა.

უპირატესობა გამოიხატა, კოვალენსკის სურდა რომ პირველი პირი თითონა ყოფილიყო მეფის კარზედ. ხალხისთვის უცხო, ის იმს ფიქრობდა მეფე გიორგი დაემორჩილებინა და იმისის სახელობით თავის უფლად განმგებლობა ჰქონოდა საქართველოსი.

ჯარის უფროსი ღენერალ-მაიორი ლაზარევი საქართველოში მოვიდა პოლკის კომანდირის სახით და ის არას დროს არა ფიქრობდა უმაღლესობის მითვისებას და რომ ან გარეოდა რასმე სამეფოს საქმეებშია.

ამ გეგარმასხვა და სხვა რიგი ჯარისკონებამ, დაჰბადა წარმოება. კოვალენსკი იმას ელტოდა, რომ დაწინაურებულიყო, ხელში მოეგდო ძალი და სახელოვნება, ლაზარევი კი იმას ფიქრობდა რომ ჯარი კარგს მდგომარეობაში ჰყოლოდა და კმაყოფილნი ყოფილ-

იყვნენ ყველასთვის უსაქაროესით. რომ კოვალენკის თბ-
ვისი სურველი აღსრულებებში მოეყვანა, მისთვის აუცილებე-
ლი იყო, რომ იმას ხელი უნდა მიეყო სიკრუისთვის და
ცილისთვის; ლაზარეს კი სწორე და მართლად უნდა ემო-
ქმენა.

ლაზარემა ნახა რომ ჯარს ექვსი დღე სურსათი არა
ჰქონდა, უზმოდ და უბურღულოთ იყვნენ და იმათ მაგი-
ერად ხან ლობოს აძლევდნენ, ხან კაკალს და კიდევ ხან
ბრინჯს. წაიღია მეფესთან, რომ შეეტყობანებინა ეს მდგო-
მარეობა და უკმაყოფილება.

რადგან იცოდა, რომ საქართველოს მთარგმნელები თა-
ვიანთს თანამდებობას ისე არ აღსრულებდნენ, როგორც
რიგი იყო და მეფეს არ მოახსენებდნენ იმას, რასაც ეუბ-
ნებდნენ, ამისთვის ლაზარემა გაბედა და მეფესთან თავისი მო-
ენე წაიყვანა კაპიტანი ტაგანოვი. მოახსენა გიორგის, რომ
პოლეს არც სახლი აქვსო, არც მემა დი არც კაშაო, ამას-
თან ესცა სთქვა, რომ თუმც გიბრძანებიათო, ყოველიფე-
რი მიეცესთო, მაგრამ ბრძანებას არ აღსრულებენო,

— ჩვენს ოქროს ოთხ მანეთათ იღებენ—სთქვა ლაზარემა
ჩვე კი ხუთ მანეთათ გვაძლევენ. ყოველს სალდათს ექვსი
კაპიკო აკლდება მანეთზედ.

— მე გამოვიძიებ მაგას — უპასუხა მეფემ — მაგრამ სა-
რგებლობას ვერა, ვხუდვ მანდუდ, იქნა. რომ მამან
ვაჭრები ფასს მოუმატებენ თავიანთს საცაჭროსა.

— თუ აღუკრძალავთ, რომ ზორავზედ ფაი არ მო-
უმატონ, მაშინ სალდათს აღარა დააყლდება, ისინი სხვას
საეჭროს არას ყიდულობენ. ჩვენ, რომ მეცეთ მომატებით
ფაი ჩაიში, შაქარში, და მაუდში. მანც იმოდენას არ შე-
ადგენს, რაც რომ სართი გვაყლდებო, სალდათიც მაშინ თა-
ვისას სრულებით, მიიღებს და აღარა დააყლდება რა.

ამ მართლის და ჭეშმარიტის ლაზარევის ლაპარაკისთვის
კოვალენსკის სურდა მეცა ცუდი მნიშვნელობა. ყვედრება
დაუწყო ლაზარეს: უზღველათ და ბირყათ ექცევა მეფესაო.
გიორგისაც ურჩია ლაზარეთან ნურას საქმეს ნუ დაიჭერთო
და ყოველივე ბრძანება მეცით ჩემის პირითაო, როგორც
მინისტრის პირითაო; ლაზარეს კი უხრა, რომ გიორგი
უყმყოფლო არის მენის ქცევისაო და უკერს შენი მოქმედ-
ებაო. ლაზარევი სწორე და მართალი კაცა, დაიჯერა ეს თა-
ვისის მეგობრისაგან, და გაუგზავნა მეფეს მოაზრებლად, თუ
არ მოგწონვარო, სთხოვეთ, რომ გამომცვალონო,

კოვალენსკი იმასა თხოულობდა, რომ რუსეთის ჯარს
და ყარაულის ისეთი პატივი ეცათ იმისთვის, როგორც სამხე-
დროს უმაღლესს პირს, რადგან, რომ ის მინისტრი იყო
და ლაზარევი უარს ეუბნებოდა ამაზედ იმას, რომ სტატსკი
კანონით ჯარისგან პატივი არ მიეცემაო და მენს ჩინსაც არ
მეჭფერისო.

ფართული მტრობა კოვალენსკისა, მალე გამოცხადდა. იმან
აჩვენა გიორგის, რომ ლაზარეს არაფერი მნიშვნელობა

არა აქვსო და ჩემს ხელ ქვეით იმყოფებაო, ჯარის შენახვა და ყურის გდებაც მე მაქვს მონდობილიო. მეფემ ყოველივე ფერა ბრძანებები და გარკვეულებები სულ კოვალენსკის პირით უთვალა ლაშარევს. ლაშარევმაც ის ბრძანებები უკმაყოფილოთ დაგლო და კნორრინგს სთხოვა, არ წყენეთ გიორგისაო, რომ მე კაპრალი არა ვარო (საღდათებშაუფროსი) თორემ ის — მისწერა ლაშარევმა — არ ვიცოდილასაც ჩაგონებით ჩემთან არას საქმეს არ იჭერს. ვერას გზით ვერ ვარწმუნე მე იმას, რომ მე მინისტრის ხელ ქვემოთი არა ვარ....

რუსეთის წარმომდგენ პირთ მეგობრობა მოემაღლათ ერთმანეთში. თუმც პირველში პირად ერთმანეთს პატეს სცემდნენ და გულში კი სხვა რიგად ექცეოდნენ და საქმესაც ერთმანეთს წინააღმდეგობა აღსრულებდნენ, მაგრამ მერე სრულებით წაიხსუბნენ.

ტფილისში პოლიკის მოსვლის ცოტას ხანს შემდეგ, კოვალენსკიმ გიორგი მეფეს ურჩია და დაიყოლია იმას ზედ, რომ პოლიკის სამსახური სხვა რიგად შეეცვალა და ტფილისის პოლიციაში რუსის ჯარის ხალხი დაენიშნა და სამეფოში მმართველობა ყოფილიყო, კოვალენსკის სურდა, რომ პოლიკის დრო და ადგილი ეცვალა ხალხზე, პირველად ეს შეუთვალა იმან ლაშარევს რომ ორი ანუ სამი როტა ჯარი გაეგზავნა გიორგის ციხეში.

ამ საგანზედ და საქმეზედ არც არაფერი განკარგულება

და არც ბრძანება ლაზარევი. უმ ღლესის მართებლობისგან არა ჰქონდა მოცემული და რასაკერეელი არის, რომ იმან კოვალენსკის არ გაუგონა და არ აღასრულა იმისა წინადადება. თუ რომ თელისში ჯარს საზღო არა ჰქონდა, გორში ხომ უმეტეს გაჭირებას ნახამდნენ.

ლაზარევის უარის ყაფამ ამ საქმეზედ, კოვალენსკი დიდათ მიაწყება, და ამის გამო 23 დეკემბერს მისწერა კოვალენსკიმ კნორინდს გაერკვია იმ ორში საგანი და გაეშიჯნა რა სახილ უნდა ჰქონოდათ იმათ ერთმანეთში საქმის წარმოება.

თავისი სამღუროვე კოვალენსკი-ზედ და თავისი მოქმედება დაუფრავად სთქვა ლაზარევი. კოვალენსკიმ კი პირველად განეე სიმათლე დამალა და სიცრუეით უნდოდა თავის მართლება. რომ თავისი თავი და მოქმედება დეფარნა, მინისტრმა ცილისწაჩებას მიჰყო ზელო, რომ ლაზარევი ყოველს ფერში გაემტყუნებინა.

კოვალენსკიმ კნორინდთან იჩიელა, ლაზარევი ასეთ რიგათ გადამეკიდაო რომელიც ოფიცრები ჩემს სახლში დაიარებოდნო იმათაც წყრომა დაუწყოო, მიზნათ ის მოიღო რომ პოლკოვნიკი ეარიიგანი ერთხელ რაზვოდში არ იყო და ერთის თვის ჯამ გრი დაუტარო; მეფესთან მისვლას პირველათ არ აპირებდაო და პრავიანტმეისტარიც დასაჯა იმისთვის, რომ თვის საქმეზედ რატომ პირდაპირ მეფესთან არ მივიდბ და ის არ შეაწყუბო.

მეტეშ გიორგიმ სალდათებს ღერო და ხმელი თქვი რომ
გაგზავნა, ღაზარემა მიიღო კი, მაგრამ ასე სიქეა, ეს სა-
მაო არ არისო, სალდათების ზუს პური და ბურღული არის
საჭაროო კოვალენსკიმ მაშინვე შეატყობინა ეისიკ ჯერო-
ვანი იყო, რომ ღაზარევი მეფის საჩუქარზედ უარობსო და
სქემეს აძნელებსო.

„ეს კაცი სრულე'ით გამოიცვალა თავის მოქმედებაში,
მისწერა კოვალენსკიმ კნორჩინდს ღაზარეზედ — ამას ჰგონია
მე მოვალეობა არა მაქვს რომ ვზრუნადე ჯარის საზღოს-
თზე, ეს საქმე ჩემის სამსარჯრის მოვალეობა არის და მე
ვგონებ, რომ მადლობელიც უნდა ყოფილიყო ჩემი.
ღაზარეს დაეხოცნენ ცალი და ქალი, ამაზედ მწუხარემ და კო-
ვალენსკისგან დაბეჭდებულმა, თავის მართლება აღარ ისურვა,
მხოლოდ სთხოვა, სამსახურიდამ სრულებით დაეთხოვნათ.

„გთხოვ თქუტსო აღმატებულებაე — მისწერა 30 დეკემ-
ბერს 1799 წ. ღაზარემა კნორჩინდს — მოსე იყოთ და
ხალხი მტრის ხელისგან გამოიყვანეთ „

მალე შემდეგ ამისა ღაზარევის და იმის ჯარის მდგომი-
არება უარესად საძნელო შეიქნა. ჯარში გჩნდა მუნი და
სახადებოც შეეყარათ აფიცრებს და სალდათებსაც, ღაზარემა
სთხოვა კნორჩინდს ნების დართვა, მაშვედ, რომ ჯარი ტფი-
ლისიდან გაეყვანა და ალაჩუხებში დაეყენებინა ქალაქს
ახლოს ანუ სოფლებში ტფლისის სიახლოეს. რაპორტი ღაზ-
არევისა 17 იანვარს და 9 ივნისს 1800 წ.

საღდათებს აკლდათ ბურღული, სურსათი, შემა და სხვა სასაზღაო საკვები. გიორგი ურძანებდა რომ ყმაყოფალი გახადეთო; მოახსენებდნენ აღესრულებო ბრძანებო და არაფერსკი არ აღსრულებდნენ.

საქართველოს მმართველობისაგან გამოცემულმა ნიხრმა ანუ საქმის განმარტების გარდაკვეთილმა ფესმა ვერა უშველა რა ჯარის მდგომარეობას. ეპქრებმა ზოგმა დუქნები დაკეტეს და ეპქრობას თავი დაანებეს და ზოგნი მარტო თავიანთს მცნობებს მისყიდდნენ და მაშინაც ძალიან ძვირ ფასათ. ლაზარემა 13 ნოემბერს 1800 წ. წიგნი მისწერა მეფეს გიორგის და სთხოვა, მოეხდინა განჯარგულება, რომ ეპქრებს საზრდო ესყიდნათ დაუფარავათ და გაუჭირებლივ, იმ ფასებათ, როგორც დადგენილიყო; მაგრამ ეს სთხოვნა სხვათა შორის პისთანებთან დარჩა აღუსრულებელი.

ჯერა უფროსმა ეროვნელ ლაპარაკში უთხრა მეფის მანდატურს თავადს ჭაჭაყაძეს, თუ პოლეს კმაყოფილება არ მიეცებაო, იქმნება რომ გიორგის აღარა ჰყვანდეს სრულებითაო. მეფემ უბრძანა უთხარითო, რომ ყოველს ღონიძიებას მიეიღეფო და კმაყოფილებას მიეცემაო ლაზარესაო, თუნდ იმაზედაც მიეარდეს საქმეო, რომ შვილი დაეგარბო ამისთვისაო.

ჩემს გულის ჯავრს — უბასუხა ლაზარემა — მისი უმაღლესობა ვერ შესცვლის სიმხიარულებით. ჩემს თავზედ მე არას

ვამბოფო, ჩემი სატყმეები ის არის, რომ პოლკის ნაკლებუ-
ლებით ჩემის ხელმწიფის მოწყალება უნდა დაკარგო. მე
არა მაქვს რა, იმიტომ რომ ხელმწიფისგან ჯ. მაგარი მა-
ქეს და საკუთარი სოფლებიც მაქვს. ჩემი საჩივარი ეს არის,
რომ პოლკს, რომელიც მყავს მობარებული, მიეცეს ყოველ-
იფერი რაღაც დებულებით ეკუთნის, მანამდის რაც ეკუთნის
სრულად არ მიიღებს, მე ჩემს თხოვნას თავს არ დაეწევეფ
როგორც ეხედავ მისს უმაღლესობას ყმაყოფილებას მაცემა
არა სურს, ამისთვის მე აღარ შეეპყუხებ და ჩემს უმაღლეს
კი მოვახსენებ კავკასიის ლინიაზე.

იმზე დღეს გასცეს ბრძანება, პოლკს ყოველფერში ყმა-
ყოფილება მისცემოდა, მაგრამ ესეც ჩვეულებისამებრ აღუ-
სრუტოვებელი დარჩა.

— თუ გსურსთ, რომ პოლკი გყვანდესთ, მაშ ყური
უგდეთ, როგორც რიგი არის, კიდევ უთხრა ლაზარემა ჭა-
ვჭავეძეს.

მეფემ გამოუგზავნა ლაზარეს თავისი შვილი-მემაიძლე
! ათხოვრად, რომ მოეთმინა და კნორჩინდ-ისი ჯ' არ მოე-
ხსებინა.

— ხელმწიფე თქუტნი და თქუტნც ქრისტიანები ხართ
და აგრეთვე უთხრა პატონის შვილმა დაეითმა. — მოწყალება
მოიღეთ, მოითმინეთ და ნუ მოახსენებთ. დარწმუნებული ვარ.
თუ რომ მოახსენებთ, პოლკს უთუოთ წაიყვანენ და ჩუტნ
დაეიღუპებით.

— ერთს კვირას კიდევ მოვითმენ—უთხრა ლაზარემა, მემდევში კი აღარ შემძლიან მოთმენა. მისი უმაღლესობა უპოლოვოთაც მეფეთ დარჩება, მაგრამ მე კი მეშინიან რომ სასჯელი არ მივიღო.

ეს ლაპარაკი ლაპარაკათ დარჩა და სალდათების მდგომარეობა არ შეცვლილა.

აქ ყოველიფერი ისე მომდინარეობს, როგორც ჩუტნს სასამართლოებში — მოახსენა ლაზარემა — იქ სული იძახიან ხეალა, აქ კი იქნება, მაგრამ არაფერი კი არა სრულდება.

ამ გვარად იყო საქმეების მდგომარეობა საქართველოში, მაშინ როდესაც პირველად რუხეთის ჯარი შემოვიდა აქა მდგომარეობა ამ ქვეყანას ეტყობოდა, რომ გიორგი მეფეს ყოვლის ღონისძიებით უნდოდა კმაყოფილებას მაცემა იმათი, ვან ჰყუა ღნენ საშველად გამოგზავნილნი, მაგრამ ეგ-
რა გაბწეო რა.

„ოფიცრის ცხენები სულ ერთიან მეფემ წააყვანინა და თითონ ანახენებს უფასოთ — მისწერა ლაზარევმან კნოზრინ-
ნლა 22 დეკემბერს 1799 წ. — და სალდათებსაც ერთი აბ-
ათი მაცა, რომ კვირაში ერთხელ უფასოთ იბანონ; სულ
ეს არის იმაში მოწყალება ჯარისა. ამასთან დიდათ სურს,
რომ პოლოს სრული კმაყოფილება მიეცეს; მაგრამ იმისი
ზრძანება არა სრულდება, ერთის სიტყვით იმას არაეინ არ
ემორჩილება.

ლაშარევი ამ საქმეს მართლის მხრით მიიწამდა, მეფის გიორგის სიმართლესაც ზედადა და რომ დამდურებოდა ანუ გაემტყუნებინა რაშიმე მიზნისა ანა ჰპოვებდა. კოვალენსკი კი სულ სხვა რიგით მოქმედებდა, რალაც საიდუმლო განძრახვები ჰქონდა და იმ სახით სიცრუით იქცეოდა, ტყუილს და მოგონილს შეგებლებებს ჰგზავნიდა პეტერბურგში. მისწერა იმან, რომ მინისტრი ძალიან კარგად არის მღებულის და მეფეს დიდი პატივის მცემელი არის იმისა და კიდევ მრავალი ამისთანები. მაგრამ როცა ნათქვამი თაყვისი სიცრუით შედგენილი ცნობები არა მართლდება საქმით, ლაშარევმა არც სურსათი მოიღო და არც სადგომი ჯარისათვის და კოვალენსკი იყო რომ ყნენი მოეხსენებინა მმართველობისთვის და კოვალენსკის სიცრუე გამოაჩნდებოდა, მაშინ რომ იმას თავი ემართლებინა და ბრალი აეყარა, მეტი გზა აღარა ჰქონდა, ლაშარევს ყოველისფერში ტყუილათ სიზტყუნე დაუწყო, თითონ მეფემაც ძალიან მალე იცნა და შეატყუო ღირსებო ამ ორთა რუსეთიდგან წარმოგზავნილ პირთა. ერთი მათგანი სცნა ჰეშმარიტ კაცათ, უშანგოთ, სწორეთ და მართლათ; მეორესკი შეატყუო ორპარობა და პატივის მოყვარეობის ჰაზრები. ლაშარევზედ უფრო ჰქონდა მეფეს ბულის მინდობა. კოვალენსკის ცნობაზედ თავისი მნიშვნელობა დაჰკარგა. თუმც მის სტრია წინათ იკვებდა რუსეთის მმართველობასთან რომ მეფე გიორგი ყოველს საქმეს მე მკითხებოდა, მაგრამ მერე იმას სრულებით თა-

ეი დანება და ძალიან შხირად ლაზარეს ჰკითხამდა აზრსა.

კოვალენსკის ტფილისში მოსვლის შემდეგ, გიორგიმი და იმაში ძალიან მალე გაჩნდა გაუგებლობა. წესდებულე-ბები რომ აღასრულებს და გიორგი საქართველოს მეფედ დამტკიცდა, მეფეს უნდა დაერჩია კაცი. რომელთაც ხელი მოეწერათ 1783 წ. შედგენილს ტრაქტატზედ, რომ საქართველო რუეთის ჰერეელობის ქვეშ ყოფილიყო. მეფე აგვიანებდა სხვა და სხვა მიზეზებით ტრაქტატზედ ხელის მოწერას და ასე ამბობდა, რომ პეტერბურღში იმ აზრით ელჩის გაგზავნა მინდოა ჩემს საკაროებზედაო.

ამ აზრს კოვალენსკი მეფეს გიორგის უშლიდა და კნორინღსაც ჰკითხა კოვალენსკიმ რაქმნა და როგორ მოვიქცე ამ შემთხებაშიო.

მეფე გიორგი უარს არა ჰყოფდა თავისი აზრის აღსრულებისას და კოვალენსკი კი იმას ედილობდა, ერწმუნებოდა, რომ ურიგო იქმნებოდა, რადგან რუსეთისგან რწმუნებული მინისტრი ჰყვანდა გამოგზავნილი და იმას სთხოვდა, რომ აერჩია კაცი ტრაქტატზედ ხელის მოსაწერათ და პეტერბურღში გასაგზავნათ. მეფე კოვალენსკის ამ თხოვნას არ აღასრულებდა და კაცთაც ამისათვის არ არჩევდა და საქმეს აგვიანებდა. მინისტრმა 25 იანვარს 1800 წ. მოსწერა მეფეს, იმპერატორი მე მაგისტრის საჩუჯელ მომცემსო და ამისათვის გთხოვთ წერილით მაცნობოთო, რა არის მიზეზი

იმი'ი, რომ ტრაზატხელ ხელს არ აწერთ. მეფემ იმაე დღეს მისწერა პასუხი, პეტერბურღში ელჩებს ესტუმრეფო და მინამდისინ ჩემი არძა იმპერატორს არ მიერთმეფეფო, მე მაგაზედ ხელს არ მაწერო. მანიტრს გაუკვირდა, რომ მეფე ჰბედაედა უიმის რჩეოთ და დაუკთხაეათ იმპერატორთან არზის გაგზანას, ამ გეარი იმისი მოკმედება სწყინდა კიდეს როგორც მინისტრსა და მეფისათვ'აც საძრახ სპემეთ ხედაედა. კოვალენსკი ასმენდა მეფეს, რომ მინამდისინ მე არ მემატუობინოო საგანი სათხოერისაო და მე არ გირჩიო, ნება არა გაქესთ იმპერატორთან არზის გაგზანაო. მეფე ვიორგი კი თავისს ნებას ზღსრულებდა.

კოვალენსკი ჰკითხამდა მეფეს, რის არზით ანუ სათხოერით გზანით ელჩებსაო. მეფემ, რომ შერტყო კოვალენსკის თვ'ება და ხასიათი, ნამდვილს მიზებს არ ატუობინებდა იმას და ყოელის გზით ცდილობდა იმას, რომ საიდუმლოთ დბრჩენილიყო და იმას არ შეეტყო, იმისი სურვილი.

აქტჷნა მკითხაეთ — მისწერა 27 იანვარს 1800 წ. მეფემ კოვალენსკის, რის სათხოვართაც ეგზანით ჩტჷნ ელჩებს, როგორც ადრე პირათ გამოგაცხადეთ, წიგნითაც იმასეე მოგწერთ:

ა, რომ ყოველთვ' მისის იმპერატორების ჯარი 5000 კაცი იყოს აქა.

ბ, ბაბა-ხანს შეეთეალოს, რომ ჩტჷნი სამეფო და ადრბეყანი გაიმიჯნოს,

ბ, მეფეწილის ვისაც ეყუთენოდეს რომ ახალციხის ფაშამ
ლევები აღარ შეიფაროს და ნება არ მისცეს, რომ ჩემი სა-
ხელმწიფოს ბღილები აიკლონ.

დ, ებრძანოსთ დალისტნის მფლობელთ, რომ იმათაც
აღარ გაბედონ ჩემის სახელმწიფოს აკლებს და შემოსვლა.

ე, გვიბოძონ და გამოგვიგზავნონ მეთოფხანეები, რომე-
ლიც აღრე განსვენებულს მამა ჩვენს აჩუქეს და მისმან იმ-
პერატორების დიდებულებამაც მოინება.

ვ, რომ ჯარება, რომელნიცა აქ არიან და კიდევ მოვლენ,
ინახებოდნენ რუსეთის მზრუნველობით და მათი სურსათი
და საქონლის საჭმელი დაწესებულის ფასით იყიდონ.

პირათ დაებარეთ, რომ სთხოვონ ჩუტნის ძმებისთვის ბო-
ძება ორდენებისა: ქთალიკოზის ანტონისთვის და ბატონის-
შვილის ვახტანგისთვის, აგრეთვე ჩუტნის შვილის იოანეს-
თვის.

ეს ყოველივე სათხოვარი ჩუტნი დაუწერეო ელჩებს
დარიგებაში და არზაში არ ჩაგვიწერია. ამასთან დაეშთებით
თქუტნთან პატეის მცემლად.

კოვალენსკი თანხმა იყო ელჩების გაგზავნაზედ, მბგრამ
ამ პირობით, თუ რომ მხოლოდ ამისთვის წავიდოდნენ, რომ
მხლობა მოეხსენებინათ იმპერატორი პავლესთვის, იმისის
მოწყალებისა და მზრუნველობისთვის საქართველოს ხალხზედა.
მინისტრიმა ჰკითხა მეფეს, ვინ იქნება დანიშნული ელჩათაო.
გიორგიმ უპასუხა, ვგზავნი ჩემს რწმუნებულს მინისტრს

და უმაღლესს სარდალს თავადს გარსეიან ჭაეჭავაძესაო, ტაინის სოვეტნიკს თავადს გიორგი ავალიის-შვილსაო და სტატსკის-სოვეტნიკს მდივანთ უმაღლესს თავადს ელიაზარს ფალანდის-შვილსაო.

16 იანვარს 1800 წ. კოვალენსკიმ უპასუხა, საძნელესად ეხედავ ელჩების გაგზავნასაო, ამისთვის რომ მაგათ ჩიუბი მიიღეს ისეთი, რომელიც ჯერ არა ჰქონიათო; ტაინის სოვეტნიკისა და სტატსკის სოვეტნიკის ჩინები, ნაბოძები იმპერატორისგან, ჯერ აქამდისინ საქართველოში არა ყოფილაო; რომ ტაინის სოვეტნიკი თავადი ავალიის-შვილი ამ რამდენიმე თვისწინათ დილბანდათ (переодичкѣ) ანუ მწერალ მწგნობარი (секретарь) აქაური მინისტრის ამაღლბში იყო.

კოვალენსკის უნდოდა ეყვედრებინა მეფისთვის და მოუმატა, ხელმწიფის კარზე პეტერბურღში ცუდათ ჩამოგართმევნო აქაურს წესდებულებას და საქმის წარმოებასაო.

მეფემ გიორგიმ ყური არ ათხოვა კოვალენსკის რჩევას და პეტერბურღში ელჩები გაუგზავნა კავკაზიის ლინიაზედ კორჩინღმა ელჩები შეაყენა და კოვალენსკისგან ნების დართვის ქაღალდები მოსთხოვა რუსეთში წასასვლელოთ. კოვალენსკიმ უარი შეუთვალა და ელჩები აქ დარჩნენ მინამ რუსეთიდაჲ ხელმწიფის ნების დართვა არ მიიღეს, პეტერბურღში მისვლისა. კორჩინღმა რაპორტი ამ საგანზედ 28 იანვარს 1800 წ. გაგზავნა.

25 აპრილს თავადი ჭაეჭავაძე თავისის ამალით მოზღ-

ოკიადმ წავიდა პეტერბურგში,

უპირველესი საგანი ელჩების გაგზავნისა, როგორც შემდეგში აღმოჩნდება ეს იყო, რომ ელჩებს ჰქონდათ ნაბრძანები, ეთხოვნათ იმპერატორის პატივსაცემად, რომ საქართველო სრულყოფილი რუსეთის მიღღაურებული თავისი საფარველის ქვეშ ყველანი ხელდაიდნენ მიზნებს ელჩების გაგზავნისას, რომ მეფე ავით იყო და ხალხიც იმას მიჰყოფდა, რომ ყოვლისაშენი აპირებდნენ კიდევ საქართველოს აკლესას, მაშინ როდესაც იმათის ბრძანების ნიშნები კიდევ მრავალი ჰქონდა დატყობილი საქართველოს.

ქართველებს დაღუპულ ემინთან მტრის მოსვლისა და სწუხდნენ; იმატომ, რომ ტფილისში რუსის ჯარი ცოტა იყო, იმედი არა ჰქონდათ, რომ კიდევ მოსულყო რუსის ჯარი და გაემარჯვებინათ, მესაძლისიც არ იყო, რომ დროთი მოშეელებოდნენ, იმატომ, რომ რაკი თერგი აღელდებოდა რუსეთის გზა სრულობით შეიკრავდა.

ჯერ ისევ ახალი და მძიმე იარები ჰქონდა საქართველოს მტრის ხელისგან დაღებული და იმათი ყურებით იყვნენ ხალხნი მეტად მემინებულნი. საქართველოს მდებარება, რომ გაიშინჯოს, ტფილისი ბუნებით ასეთ რიგათ არის გამარჯვებული, რომ მტრისგან გამართულის ჯარით შესაძლებელი იყო მრავალის გაუმართავის აზიის ხროვა ჯარისათვის პასუხი გაცეა და არ დამორჩილებოდა მტერს.

ამასთან გაშენებული ადგილები ამ ქვეყანაში ცოტადა

იყო, აკლებული და აზარებული იყო, თითქმის მესამედი-
საქართველოს ხალხისა მტრისგან იყო წასხმული ტყვეთ
და აზიის ბაზრებში ისყიდებოდნენ, ახლის მტრისთვის გა-
საჭირი იყო ჯარის გამოკვება და არ შეძლო დიდხანს და-
რჩენა ციხის ასაღებათ.

თუმც ყოველიფერს ამას ყველანი კარგათ ხედავდნენ
მაგრამ ძნელათ იზოგებოდა ისეთი კაცი, რომ მეტის-მეტად
არა შინებოდა მტრისა, თუმც რომ ტყუილათაც ეთქვათ ყო-
ზილობის ან ლეკის მოსვლა.

ვაჟკაცობისა და მტრის უშიშრობას რომელიც ბუნებთ
ჰქონდათ მაცემული აღრინდოს ქართველებს, ახლა თავი
დაანებეს სრულებით. მხედრობა, მამაცობა და სახელოვნობა
დაივიწყეს და შეიქმნენ მოამბენი თავიანთი წინაპრისა და
ქართველებს თუმც ხასიათათ დარჩა ვაჟკაცობის მოყვება,
მაგრამ ზელო მძღვანელი, რომ არაფერს ჰყენდა დაჰკარგეს
თავიანთი მამაცობა. ხალხს აღარ ჰქონდა ერთობა და აღარც
იმედი თავიანთი ვაჟკაცობის და ძლისა.

ხალხის დასამშვიდებლბთ, კოვალენსკიმ სთხოვა, რომ
კოვალენსკის ლინიადამ გამოეგზავნათ კიდევ ერთი პოლი.
იმისის აზრით პოლი საჭირო იყო იმისთვისაც, რომ საქ-
ართველოში და ახლო ადგილებში რუს-ხელმწიფის უმღლე-
სი მთავრობა არ შერყეულიყო.

„აქაურის მმართველობის სრულის უზრუნველო-
ბის გამო თვის კეთილ მდგომარეობისთვის ვერცაფერს

კოვალენსკიმ 17 თებერვალს 1800 წ. იმპერატორს — საჭირო არის თქუტუნის იმპერატორების დიდებულების უმაღლესის საფარველის დასაცველად საქართველოში და დასადგენათ, ყოველთ აქაუთათვს სანატრელის კეთილ წესდებულებისთვის, დასაჯერებლათაც სხვათა ამ ქვეყნის ახლო ხალხთათვს თქუტუნის იმპერატორების დიდებულების მეუფების ძალისა, სხვა მეტი საშეალობა არ არის, პირველად, რომ აქ ჯარები ამყოფოთ, მეორეთ მისთვის, რომ გაჩნდეს აქ კეთილ წესადება აღრჩეულით ხალხთაგან, უნდა ესენი იყენენ ზედამხედველობის ქვეშ თქუტუნის იმპერატორებისგან რწმუნებულ მოხელის პირისა და ამასთან ამ პირს ჰქონდეს შესაბამითი პატივი, რადგან მიეცემა იმას უვრცელესი ძალა „

ეს უკანასკნელი სიტყვა იყო კოვალენსკის მოხსენების საგანი და სურვილი ამჟამათ სჩანს, რომ მინისტრი რუსეთის ყველაზედ უმეტესად უფლებას და პატივს ეძლეოდა ზარევი ქვემარტათ სწერდა რომ კოვალენსკის საქართველოს განგებლობა სურსო.

კოვალენსკის რომ თავისი სურვილი უფრო მეტად აღუთრულდებოდა, ძლიან მხირად ორპირულად ეტეოდა ამის და ამის მოხსენებაებში მრავალი სხვა და სხვა ერთმანეთის წინააღმდეგი ჰზრები იყო ხან სწერდა, რომ საქართველოს საუბლებით დაშვიდდო და ხან რომ მეტის-მეტე არეულება და უწყესობა არის მმართველობაშიო, ცრთმი დასწერა,

რომ გიორგი დიდბატონის-მცემელი არის ჩემო და ყოველ ჩემს რჩევას აღსრულებსო და მეორეშიკი გიორგი ტახტატზედ ხელს არ აწერსო და არც რჩევას მკათხაესო; მერე კიდევა რომ თავისის სიტყვის აღსრულებელი არისო, გონიერი სჯა აქესო, თაემდაბლობა და კეთლის მოქმედება აქესო, შემდეგში კი მეფე სუსტი არისო და არაში ერევო. კოვალინსკის ამოდენა ორპირმა მოქმედებამ ეკამდისინ მიყვანა, რომ ყველას წაეჩხუბა და ბოლოს მმართველ აბას მეტი გაგზავნა ღარა ქონდა რომ უკან წაიყვანეს რუსეთში, რომ გორც შემდეგში ენახეთ და მინისტრის ადგილიც საქართველო' მეფის კარზედ გააუქმეს.

მეფემ გიორგამ ამისთვის ისურვა რუსეთის ფარცელობას რომ სახელმწიფოში ყოველიფერი დაიკარა და აირია, ნაბა რომ მმართველობა დამოილი იყო და სამეფოს უღონო იყო. ამასთან ხედავდა თავისს უძოვრებას და ავითყოფობას, იცოდა რომ დიდისხანის სიცოცხლე არ ემეზობა, ებრალეობდა და სწუხდა თავისი საკუთარის ხელულობისთვის და სახელმწიფოსთვის, ამიტომ რომ უბატრონონი იყვნენ.

საქართველოს სამეფო პატარა ადოლი იყო, თითქმის ყოველთვის მსხვერპლი იყო შინაუბრების გარეუბრებისა და წინააღმდეგობისა და ამასთან თითქმის სულგარეშემო მტერი ჰყავდა მემოხვეულო მხმედლიანი, რომელსაც სქრტო სძულდათ და ამისთვის აქვე აგრეევენ მ სახელმწიფო.

ხან ამკარად ეომებოდნენ, ხან ფარულად დაეცემოდნენ და ხან კიდევ გაძრახებდნენ ისევე ამ სამეფოს პირთა, ბევრჯერელ ძალიან გამოჩენილთ პართაც, ამისგან მოხდება ხოლმე ყოველიფერი — დასწერა ლაზარემა თივის მოხსენებაში 24 იანვარს 1800 წ. საქართველოს სამეფო უწყველი არის რომ უბედური შეიქმნება.

მეფის გიორგის დედინაცვალი, დაქვრივებული დედოფალი ამაყის ხასიათის არის, რაკ თაჲისი სურვილი ეერად-ასრულა, ჯაფრი ჩაიყლა გულში და ყოველთვის გიორგის მტრობასა ცდილობს. ამისათვის რომ რატომ ის არ განაგებს სამეფოსა და გიორგიც რატომ იშას არა ჰკითხავს ყოველს ჰზრსა. დასწერა იმანვე.

იმპერატორმა პავლემ ბატონის-შვილი დაეით საქართველოს მეფის შემკვიდრედ რომ დაამტკიცა და იმისი ჩამომავალნი, დარიას ეს ძალიან ეწყენა, ასე რომ გიორგიმ და დაეითმა დაიფიცეს რუსეთის იმპერატორების ერთგულობაზედ, ხალხს უხაროდა და სიამოვნებდა და დარია კი იმისა ცდილობდა რომ მრავალნი ამის წინააღმდეგნი გაეხადნა.

დარიას უფროსს შვილს იულონს საუფლის წულო ჰქონდა ზემო ქართლში და რადგან მეფის ირაკლის ანდერძით შემდეგ გიორგისა, ის უნდა ყოფილიყო მფეთ, ამ მიზეზით ის დიდად მემწყობდა ამ საქმეებში თაჲის დედას. იულონ უბასიათო კაცი იყო და ყოველივე იმისი მოქმედება დედ-

ისა და ცოლას რჩევით იყო, ამ ტომ, რომ ცოლი მეტის
მეტად უყვარდა და იმათაც იმატომ უფანებდა, რომ ყო-
ველდღე მთვრალობდა და სამთვრალეში იმათ ეპოჩილებ-
ოდა; და რომ თავისი მოქმედება არ შეენანა და სწორე
გზაზედ არ დამდგარიყო, ამისთვის იმის მიჩენილნი ჰყვანდნენ
ალექსანდრე და ფარნაოზ, რომელნიც თავის ნათქვამებს იყ-
ენენ. შემწეობას აძლევდა იულონ იმათ, ვინც მეფის უმა-
ყოფალონი იყენენ და აღელებდა კიდევ. თითონაც ყოველ-
თვის მეფეს წინააღმდეგობოდა, ასე რომ თუმცა გიორგი უბრ-
ძანებდა ჯარის კაცის გამოყენებას და სურსათის მოცემას
ჯარისთვის, გაწერილის ანგარიშით იმის საუფლისწულო მა-
მულებს შეხედებოდა, მაგრამ ის ამ ბრძანებას არას დროს
არ აღსრულებდა.

ესტანგ პატონის-შვილი ბუნებით მცბიერი კაცი იყო,
პირათ ისე ეჩვენებოდა, რომ რუსეთის ერთგული იყო და
ჯარისთვის შემწეობას ცდილობდა, გულში კი თავისის ძმების
მხარე ეჭირა და გიორგი მეფის ერთგულებას ერიდებოდა და
შორს დადიოდა იმათზე. ალექსანდრე პატონის-შვილს აზიუ-
რი ყოფა ქცევა უყვარდა და იმათს ჩვეულებას მიზღვედა და
აღსრულებდა, რაც საქართველოს გარემგომო ხალხი ახევი-
სუყველასთან ერობო ჰქონდა იმას. ალექსანდრემ და იმ სამ-
ძმამ, ფარნაოზმა პირობა შეძკრეს და ერთათ მოქმედებდნენ,
ასე რომ ირავლი მეფე ისევე ცოცხალი იყო, რომ იმათ
ღვლატი დაუწყეს თბჯის მამას და ხალხს წინააღმდეგ უბ-

დადგენ ბატონის შვილს ფარნაოზედ, მოახსენა ლ. ზ. არემა
ვერას ვიტყუო, ამიტომ რომ არასფერში სხანს, გარდა იმისა
რომ ზოგიერთს ქვეშევრდომთ და ერთგულთ მეფესას აყ-
ლებს.

უმაყოფილება, რომელიც ჰქონდათ ერთმანეთში ძმებს
და ნათესაებს, რა გიორგი გაშეფდა, გამოცხადდა დაუფ-
რავის მტრობით და ბატონის-შვილების წინააღმდეგო-
ბით.

როდესაც საქართველო დაჰყევს საუფლის-წულებათ, მაშინ
აღექსანდრეს და ფარნაოზს ბატონის-შვილებს მამამ არგუნა
დარია დედოფლის მამული, ამ პირობით, რომ როდესაც
ის გარდაცვლილიყო, მაშინ იმათ დარჩენოდა.

ირაკლი მეფის გარდაცვალების წინათ, დარია დედოფა-
ლმა მოახერხა და ირაკლის გამოხატვით, რადგან მირიამ
ბატონის შვილი რუსეთში იყო, იმისი წილი მამული, რომ-
ელიმე ნაწილი ფარნაოზ ბატონის შვილისათვის მიეცა და
კიდევ მიეცემინა, მირიამ როცა პეტერბურგდამ დაბრუნდა
საქართველოში, ფარნაოზს თავისი მამულის თხოვნა დაუწყო,
მაგრამ იმან მიცემის მზადებათ სურამის ციხე გაშალა და
საომრად მოეშადა. ამ გვარმა ქცევამ ჩხუბის თეფი ამა-
ლა.

მეფის გიორგის სხვა ძმებზედ უმეტესად მამამ ვერადა,
მისთვის, რომ პირველად იმან ისურვა გიორგი გაშეფდა,
მისთვის აპირებდა ჯარის გაგზავნას და მამულს ბატონისგან

წართმევას და შირთანისთვის მიცემას.

ფარნაოზის მხარე დაიჭირა დედოფალმა დარჩამ. ამჟელ გიორგი თავის დედონაცვალს წაეჩხუბა და ჯარიც აღარ გაგზავნა. ფარნაოზს ის მამული ხელში დარჩა. მარტო ალექსანდრე ბატონის მეილს არა ჰქონდა მამული და ის ასტყდებოდა ყაზახის თხოვნას, მაშინ როდესაც საქართველოს წესით მეფის ვარდა ის მამული არავის არ ეკუთვნოდა. ალექსანდრეს, რომ უარი უთხრა, ის ამჟელ გადაევიდა გიორგის მტრათა და თავის ძმებსაც შემოსწერა. რომ მეფეა რომ ეპოვა, სხვაგან დაუწყო ძებნა შემწვობისა....

თიბათვის დამდეგს 1800 წ. ალექსანდრე შულავერში იყო და იქ აღმ გავიდა ოსმალის მიჯნაზედ. განძახება ჰქონდა რომ და იმიტომ წაეიდა თუ არა არვია იცოდა, მაგრამ თფილისში კი ხმა დაეარდა, რომ გაქცევას აპირებდნენ, გიორგი მეფემ მაშინვე მოძღვარი და მანდატური გაგზავნა სათხოვნელად, რომ დაბრუნებულიყო. კოვბლენსკიშაც თავს იდგა და იმათან გაგზავნა მაიორი ქალანთაროვი.

16 ივნისს ესენი წაეიდნენ ტფილისიდან, მაგრამ შულავერში ალექსანდრე ბატონის-მეილი ბრ დახედათ. მხოლოდ შეტყეს, რომ ალექსანდრე თავისის ამალით და ხუთასის კომლის თათრით დროებით მთაზედ წარვიდაო. ზოგნი ამბობდნენ, რომ სიცხეს მოშორდა და იმიტომ წაეიდაო და ზოგნი კი, რომ საქართველოდამ გაქცევას აპირებდნენ. ეს გაგზავნილნი ხალხნი გამოუდგნენ ბატონის-მეილს და სომხეთში

მოეწიენ 17 ივნისს საღამოზედ. მეფის წიგნიც უსიამოვნოთ მიიღო ალექსანდრემ და იმ გზებანილების თხოვნაც ტფილისში გამობრუნებულ უსიამოვნოთ მოისმინა.

— პირველი არ არის — სთქვა ალექსანდრემ — ჩემგან და დელი ჩემისგან მაგისტანების გაგონება და ტყუილი პირობების მოცემა, მაგრამ იმას არას ღროს არ აღუსრულებია თავის პირობა. რამდენ ჯერ შეუწუხებივართ დი ჩემს ძმებზედ ჯარი გაუგზავნია; ისინიც და დედაჩემი დედოფალიც უპატივეცემულათ არიან და ყოველივე ფერი საკუთრებაც ჩამოართმეულს აქესთ. დედაჩემს მამულები და შემოსებალი ჩამოართო, რომლითაც სცხოვრებდა, მეც უსამართლოდ მექცეოდა და აქამდისინ ვითმენდი. არც ეხლა მაქვს იმედი, რომ მეფემ თავისი სიტყვა აღასრულოს და ამისთვის მე იმისას თხოვნიტ ტფილისში ვეღარ მოვალ.

მაიორმა ქალანთაროვმა მეფის-შვილს მიართო წიგნი კოვალენსკისა. ალექსანდრემ, რომ წაიკითხა კოვალენსკის წიგნი სთქვა, თუმც დარწმუნებული ვარო, რომ რუსეთის მინისტრს ყველანი ვებრალებითო ამ დგომარეობაში ყოფნისთვისო დბ სურს გვიშველოს კიდეცაო, მაგრამ საეჭო არის რომ თავისი სურვილი მოახერხოსო და აღასრულოსო, ქალანთაროვმა ხეწნა დაუწყო, მობჰანდი ტფალასშიაო, კოვალენსკი ეცდება და ძმებს შეგარიგებსო.

მე დარწმუნებული ვარ, რომ კოვალენსკი მწყალობს-უპასუხა ბატონის-შვილმა — და იმისი სურვილიც ის არის, რომ

ძმებში ერთობა ჩამოაგდოს; მაგრამ თუ აქამდისინ ერა გააწყო რა, ეხლა^ა იმისი შუამავლობა და ცდილობა ისევ აღუსრულებელი დარჩება. მეტადრე ამიტომ არა მაქვს იმედი. იმის თხოვნა ორს თათარზედ მეფისგან დღესაც აღუსრულებელი არის.

— საქართველოში რომ რუსეთის მანისტრი არ იყოს, მე აქამდისინ — სთქვა ალექსანდრემ — უმეცლიდი ჩემს თავსაც და ჩემს ძმებსაც და რაც რამ მეფისგან მწუხარებაში ვართ, ჯავრს ამოვიყრიდი და გადუხდიდი როგორც რიგი არის.

ამ გამოგზავნილებმა ბატონის-შვილს ხევეწა დაუწყეს.

— მე თუ თანახმა შემეცმნებით და ტფილისში დაგბრუნდები სთქვა ბატონის-შვილმა, — კოვალენსკისთან პატივისცემით მოვალ და ყოველს ფერს ჩემს იმედსაც იმას მივანდობ.

თუმც პირათ ასე ამბობდა, მაგრამ გულში სხვა რიგათ ფიქრობდა ბატონის — შვილი. მერე უბრძანა, რომ მეფის გამოგზავნილები ალაჩუხებში წაიყვანეთო და ის ალაჩუხები მოზარებით იყო ბატონის — შვილის სადგომზედ, ასე რომ თითქმის ერთი მეოთხედი ვერსტი იქნებოდა თუ კიდევ მეტიც; მასთან უთხრა, რომ ჩემგან სხვა პასუხს ვეღარს მიღებთო; ქალანთაროვს კი სთხოვა, ჩემთან იყავ ამდამამო, რომ ერთთ მარტოკა მოვილაპარაკოთო და სწორე პასუხი მოგცეო. ქალანთაროვს შეეშინდა, რომ იმ თავის ამხანაგებს, რომლებსაც მოჰყვა, სხვა რიგათ არ ეფიქრნათ, ამისთვის ბატონის შვილს უარი მოახსენა და სთხოვა, მეც ალაჩუხში გამგზავნეო.

ეს გამოგზავნილები რომ წავიდნენ ალაჩუხებში, მათე საათი იყო ღამისა და ალექსანდრემ თავის ამალას გამოუცხადა, ამბავი მოგვიყვიადა, რომ მეფეს თავისი სიმამრი თავადი ციცის-შეილი ჯარით დაუნდნამს ჩემს გამოსადგომათაო და ასეც, რომ თუ ნებაყოფლობით არ დაენებლე და ტფილისში არ წავეყეო, ძალით დამიჭირონო და ისე წამიყვანონო. ამისთვის სპარსთველოდამ საჩქაროზედ უნდა გავიქცეო.

შუალბმისას, ყარაულებში, რომლებიც ცხენებთან იყვნენ, შექმნეს ყვირილი და იმათ ყვირილზედ ამ გამოგზავნილებს გამოეღვიძათ, ნახეს, რომ სამივე ცხენი მოეპარათ და ბატონის-შეილიც გაქცეულიყო ხალხით. ამ მოსულთ გარეშე მოაღიქსანდრეს ერთგულნი თათრები ეხვივნენ. ამ თათრებს მოსულთ ხან ტკბილის ღაპარაკით და ხან ჩხუბით და ჯაფრობით ძლივს შეებგონეს, რომ ბატონის-შეილის არ გაჰყოლოდნენ.

აზნაურმა თურმანიძემ სთქვა, რომ ალექსანდრეს სამოცდა ხუთი თათარი და ქართველნი გაჰყვნენო და ერთიც მღვდელიო.

რომ გათენდა, მაშინ ორასი კაცი, გიორგი მეფის ერთგული თათრები მოვიდნენ. ოსმალთ საბრძანებლის მიჯნაზედ მივიდნენ, მაგრამ ევლარ მოეწივნენ ბატონის-შეილსა.

ყარსში ფაშამ ალექსანდრე კარგის პატივით მიიღო და

სამი დღეც სტუმრათ ჰყენდა. აქედამ წაეიდა და არაქს გაეიდა და მეოთხეს დღეს მაეიდა ყაზილბაშების ურდოში, სადაც აბბას-მირზა და სულეიმან 8000 თუ 9000 ჯარით იდგა.

აბბას-მირზამ, რომ შეიტყო ბატონის-შეილის მისვლა, თავისი ამაღლა და მოხელენი გამოაგება, როგორც თითონ ალექსანდრემა სთქვა, 6000 ჯარის კაცი მიაგება; ცალკე კარაფი გუშმართენინა და ერთი ცხენი და ორმოცი თუმანი ფული აჩუქა. მეორეს დღეს კიდევ გამოუგზავნა ორი კაბა, ორი შალი და ორი ხალათი. ორ თვე ნახევარი ალექსანდრე იქ იყო, და ხმაც დაეარდა აბბას-მირზას თავისის მამის ბრძანება მოუვიდაო, რომ შუმისა და ყარაბაღის იბრაჰიმ-ხანმა და ალექსანდრე ბატონის-შეილმა რაც გირჩიონ ისე მოიქცეიო.

სპარსეთის ხანებს ყველას ბრძანება მოუდით, ბატონი-შეილი მიიწვიეთო და ყოველდამ შეჯლისი გადუხადეთო. შაჰის შეილმაც ორჯელ დაჰპატიჟა ალექსანდრე. 30 იელისს 1800 წ. მოსწერა ალექსანდრემ თავის დედას ტფილისში, დროს ძალიან კარგათ ეატარეფო.

ასეთის პატივით მიმიღეს — მოსწერა ალექსანდრემ თავის დედას, რომ მეტი აღარ შეიძლებოდა. აღწერა არ შემოძლიან იმისი, რაც პატივითაც მიმიღეს.... ყოველთვის ურდოში, როგორც ჯეროენი არის, ცალკე კარახს მიდგმენ, დიდსა და მშვენიერად მორთულს; ჩემს მოსამსახურეთ შეიღს კარაფ

უღმერს. ჩვენის მისელის უმაღლესი კარებში დაგვყენეს. ერთი სიტყვით ასეთი დიდებაში და პატივში ვარ მე აქა, რომ მეტი აღარ შეიძლება.....

დარია დედოფალმა რომ შეიტყო თავისი შვილი აღექსანდრეს გაგცევა, თითონაც მოინდომა ტფილისიდაც წასვლა და თავისის შვილებით იულონით, ეხტანგით და ფარნაოზით აქ მისვლა და შეერთება. მოსასპობლად მანქანებასა და უსიამოვნებისა საჭირო იყო, რომ ისინი ტფილისში დაეჭირათ. მეფემ გიორგიმ ლაზარეს სთხოვა დედოფალს დარიას ნურას გზით ტფილისიდან ნუ გაუშვეფო. ამისთვის მეფემ თორმეტი ცხენოსანი ქართველი და ერთი მოხელე დაუნიშნა ლაზარეს.

დედოფალი დარია ავლაბარში იდგა და იქ გარდა ლაზარეთის ყარაულისა სხვა არაფერ ყარაული არ იყო; ამისგანო რომ დარიას ზარი არ აეღო, რომ ყარაულობდნენ იმასა ლაზარემა ყოველს ავლაბრის გზაზედ ყარაულები დააყენა და ღამეც კიდევ ცალკე ყარაულობდნენ.

24 ავლის ლაზარემა შეიტყო, რომ ეხტანგ ბატონის შვილი ჯარით მოსულიყო აქალაშია. 26 იმავე თვეს მომიდნენ ქალაქის ახლო ჯარებით იულონ და ფარნაოზ ბატონის-შვილები. იმათი სურვილი ის იყო, რომ დარია ტფილისიდან წაეყვანათ იმ მიზნით, რომ ვითომ ყიზილბაშების შემოსევისა ეფიქრებოდათ. მართალი მიზეზი კი ის იყო, რომ თავიანთს ძმასთან ალექსანდრესთან მიწერ-მოწერა ჰქო-

დათ და სპარსებას სათარველს ეძებდნენ, ამიტომ უნდოდათ რომ თავიანთი დედაც მოეშორებინათ ყოვლის უსიამოვნებისა და გიორგის მტერობისაგან.

მე ვგონებ, მისწერა გიორგიმ მეფემ კნორჩინდს — ისინი იმოდენის ჯარითა, სამი ათასის კაცი, მტერს რომ დაუბნლო-ვდებიან, ერთათ შეერთდებიან და სახლსაც თავიანთს მზარეს მიიყენებენ?„

27 ივლისს ლაზარემა კოვალენსკის წიგნი მიიღო, იმაზედ დედოფალი ამდამ ტფლისიდან გაპარვას აპირებდა. ყურის მგდებლები ვაამრაველს¹⁾ გიორგიმაც თავის მანდატურს უბძანა: ავლაბარში ათასი კაცი მოეყენა. ლაზარემა ყარაულის მოუმატა, დარა დედოფლის ახლო გაიარა და ნახა, რომ ცხენები და ეტლი მზათ იყო და სანთლებიც სახლებში მომეტებული ენთო.

ყარაულების სიმრავლემ და აქეთ-იქით მისვლს მოსვლამ დედოფალს დარიას ეჭვი ახლებინა და რომ თავისი განძ-რახვა დაემაღა, სანთლებიც დააქრობინა და ცხენებიც გაისტუმრა.

გიორგიმ მეფემ კოვალენსკის შუამბელობა სთხოვა ამ საქმეშია. იმანაც ბატონის-შვილებთან მიწერ-მოწერა გამართა და პარეფელში ის აპარებდა, რომ შეეყარა ერთათ ან თავის სახლში და ან ქალაქს გარეთ, მეფესაც ამაზედ შეტე აღარ უნდოდა რა, რომ ძალით ხელში ჩაეყარა.

ბატონის-შვილებმა კოვალენსკის ჯარი შემოუთვალეს

დბ ქალბქში არ მოვიდნენ. მერე თითონ კოვალენსკი წაიღო იმათ სანახადათ. ქალაქს გარეთ ზუთს ვერსტება, სადაც ბატონის-შვილები იყვნენ თავიანთის ჯარებითა. კოვალენსკიმ სთხოვა იმათ რომ თავიანთს ძმას-მეფეს შერიგებოდნენ, იმათ ამაზედ უარი უთხრეს დბ სთხოვეს ნების დართვა მოგვეციო, რომ თავიანთი დედა დარია დედოფალი ქალაქადმ წაეყანათ კოვალენსკიმ იმათ უარი უთხრბ ამაზედ. მერე დედოფალმა დარიამ შესჩივლა, ქალაქში ვარ დარჩენილი უპატრონოთა და უსაზღოთაო. მინისტრმა უპასუზა, ჩემს მზრუნველობას და მეცადინებას მოვინდომეფო და გიორგის მეფეს გამოვსთხოვო თუტუნთვს კარგს ჯამაგირსაო. დარია ამაზედ თანახმა არ შეიქმნა.

სამს სათზედ სადილს უკან 27 ივლისს, გიორგი მეფემ ლზარევს კაცი გაუგზავნა და შეუთვალა, დრია დედოფალი გასაქცევად სრულებით მომზადებული ჰრისო და ზოგი ბარგიე კიდევ გაუგზავნია თავისის შეილების ურდომიო; მერ მოვიდა კოვალენსკისგან გამოგზავნილი და ლზარევი, ბატონის-შვილები იულონ, ვახტანგ და ფარნაოზ ჯარით ქალაქს ახლოდგანანო და დარიას გაპარება უნდბთო. ამასთაჲ გიორგი მეფემ გბხოვო, რომ ერთი ბატალიონი რუსის ჯარი ავლაბარში გაგზავნოთ ქართველის ჯარის მისამველელებად. ლზარევი სასახლეში მივიდა და იქ მეფესთან კოვალენსკი ჰბა. მეფემაც და კოვალენსკიმაც უთხრეს ლზარევს, დედოფალი დარიას ყოველს გამოსბვალს კარზედ

ყ რაული დ. აყენო.

ბატალიონი გაგზავნა ავლაბარში და ოქ იყენნ მანამ შეიდ საათამდისინ; მაგრამ დედოფალი თბეისს სასახლიდამ არ გამოსულა, მერე ის ბატალიონი მეორემ გამოცვალა და რამდენსამე დღეს დედოფლის კარზედ ყარაული მოუყლებლივ იდგა, და ღამე ყოველთჳს თითო ბატალიონი ყარაულათ იყო.

მეორეს დღეს კოვალენსკი მივიდა დედოფალს დარბაზთან და ნახა იმის სახლში, რომ სუყეელოფერი მომზადებული იყო სამგზავროთა. ჰკითხა შიზეზი წასვლისა და დარბაზ უპასუხა, მე ჩემს შეილებთან მინდა ყოფნაო, ამიტომ, რომ არცარაფრის შიში მექნებაო და საცხოვრებელიც კარგი მექნებაო. კოვალენსკი დაჰპირდა შემწეობას და მფარველობას და დაიყოლია კიდევ დედოფალი, რომ თავისის სურვილით დარჩენილიყო. ცბიერი დედაკაცი იყო და ისე ეჩვენა, რომ ეითომ კოვალენსკის დიდი პატივისცემა ქონდა და დაჰპირდა ტფილისში დარჩენა.

დარბა დედოფლის სურვილი ამ გეარად დარჩა აღუსრულებელი, დარჩა ქალაქში, მაგრამ თავის ცბიერობას და საიდმლო მეცადინეობას კი თბეი არ დაანება.

„შემდეგ აღსვლისა მეფისა გიორგის ირაკლის ძისა — მისწერა წიგნი დედოფალმა დარბაზ იმპერატორს პავლეს 1 მარიაშობისთვის 1800 წ. იმ ჰაზრით, რომ თავის თავი ემართლებინა — გერისა ჩემისა სამეფოსა ზედა

საქათველომასს, მე და შეილნი ჩემნი მოკლებულ ეართ მისგან შემდგომ ჩვენდა სამართალ პატივსა და სარგებელთა, ესე იგი მემკვიდრეობის მეფობისას ძმათა ზედა ჩამოსარიგებსა და სხვათა, რომელნიც წერილობითითა განსვენებულისგან შეთვისა, მეუღლის ჩემისა დებულობითა დატყვებულ ჭეჭონდა ჩვენ; თანასწორითავე ჩატით მოცემულიცა ჩვენდა სახელითა ყოელისა შემძლებელისა ღმრთისათა, თუთ უკვე მისის სიმაღლისაგან მეფის გიორგისა, დასამტკიცებლად სამართალთ ჩვენდა შეთვისებულთა, წერილობითი პირობა კერძობითვე მისით დაშთა ეგრეთვე დახსნილად.

დარია დედოფალმა როგორც რომ შეიტყო კოვალენსკისგან გიორგის მეფის დამტკიცების ღრამატა მოუტანაო, იშვებტორმა პაელემ სამეფო ტახტი გიორგის სამეგვიდროთ დამტკიცაო და რომ ამითი დიდი საქმე შეასრულაო, რომ გიორგის ძე დავით მემკვიდრეთ დამტკიცდაო, მაშინვე რუსეთის მინისტრს შემწეობა სთხოვა, რომ კანონიერი კმაყოფილება მიეღოთ დედოფალსაც და იმის შეილებსაც.

კოვალენსკიმ მაშინვე შუამავლობა იყისრა, რომ ბატონის-შეილებში წინააღმდეგობა მოესპო და სამეფო დემშვიდებინა, მაგრამ სურვილი ვერ აღუსრულდა. ბატონის-შეილები არ უარობდნენ შერიგებას, მაგრამ ამას ამბობდნენ, რომ ამ საგნის გასამინჯათ და დასაბოლოებლათ, მარტო კოვალენსკის შუამავლობა საკმარა არ არისო და ამისთვის სახელმწიფოს გაშოჩენილნი პირნი და მოხელენი უნდა შეი-

ყარნენო; კოვალენსკის იმათი შეყრა არა სურდა და არც მეფეს გიორგის სურდა, რადგან ეშინოდა ამ საგნის მიცემა განსახილველად.

მეფე თუმცა შხირად ამბობდა თავისს სურვილს ძვებთან და ნათესაებებთან მერიგებისას, მაგრამ საქმეს კი სხვა რიგით მოქმედებდა. ისევ მამის სიცოცხლეშივე გიორგი მეტის მეტად იყო თავის ნათესაებისგან აჩემებული და ამისგან იმას ისინი არ უყვარდნენ და ამ მიზეზისგან არა სურდა იმათი დაახლოება, რომ უკბნოება არ ექმნა.

დარია დედოფალი უჩიოდა მეფეს გიორგის, რომ მამულები ჩამომართო და საზრდო წამართო, თავისს ძმებს ჩემს შეილებს აწუხებს და ავიწროებსო, ჩემს სახლსაც ჯარი შემოარტყაო და მუხანათსავეთ ვყევარო. ამისთვის სთხოვა იმპერატორს პაელეს მფარველობა ამისთანა უსამართლობაში.

ჩემი გერი — მისწერა დედოფალმა — გიორგი მეფე მძიმე ავადმყოფი არის და უკეთუ ღუთის ნებით, ჩემის ცოდვისგან ჩემზედ განრისხებულით, აუტყდა რამ იმას, საეჭოთა მაქვს, რომ მაშინ სამეფო ტახტი არ დარჩეს იმისაგან აღრჩეულს მეშვეილეს, იმის შეილს დავითს და ჩემნი შეილნი არ დარჩნენ უნაწილოდ თავიანთის მამისაგან დარჩენილს უფლებზედ.

უკეთუ სხვათა მეფეთაგან დატყეებული თავიანთის შეილთათვის უფლება არ დაირღვევა, მაშ მოინებეთ და მიიღეთ

მეფის ირაკლისაგან დატყეებული თბის შეილთათჳსაც უფ-
ლება..

ღარია დედოფალი იმპერატორს პაელეს ჰმასა სთხოვდა
რომ კოვალენსკისათჳს ებრძანებინა, გამოეკითხა მეფის ირაკლის
დაახლოებულით პირთათჳს იშის ანდრეძის ძალა და გიორგის
მეფის გარდაცვალების შემდეგ სამეფო იმისათჳს მიეცათ, ეინც
ანდრეძის წერილში ყოფილიყო მოხსენებული.

კოვალენსკი რომ მივიდა სანახაეთ ღარია დედოფალთან,
მაშინ დედოფალმა უთხრა: მსურს რუსეთში წასულაო, იმის-
ათჳს რომ ყოველის ეჭვისგან თავი ეიმართლო. კოვალენსკის
სთხოვა ცდილიყო დედოფალი, რომ აღექსანდრე ბატონის
შვილი სპჳრთველოში დაბრუნებულიყო და მეც შემწეობას
მოეხმარეთო. ბატონის-შვილი, კოვალენსკიმ მისწერა, თუ
მეფე გიორგისთან შერიგება და ტფილისში მოსვლა გასურთო,
მამ ჯარები მანც დაითხოვეთო და თქვენც წაბრძანდითო.
ბატონის-შვილები თავიანთს ბინებზედ წაეიდნენ, კოვალენსკის
კი მოსწერეს, მეტათა ეწუხართო, რომ ჩვენი მოქმედება,
რომელიც სხვა არას ფრისათჳს არ იყო გარდა წმინდის
მოვალეობისა მშობლიურის ბუნებითის კანონისა, იქმნება
მიიღონ და განმარტონ რომ რუსეთის უერთგულოებისა იყო
მაგრამ მზათა ეართ დაუმტკიცოთ რუსეთს ჩვენი ერთგულ-
ება თავის დადგნით და შეწირვით. ყოველთჳს ევლით იმ
ღროსა, როდის ეიქმნებით მოსახმარისნი.

დიდი სარგებელობა მისცა სპჳრთველოს ღარია დედო-

ფლის ტფილისში დაჭერამო „ის რომ წასულიყო — მისწერა ლაზარემა კნორრინდის 4 აგვისტოს — აურედა საქმეებსა, მაშინ იმერეთი, სპარსეთი და შინაგანნი მტერნი სუყველანი აღსდგებოდნენ საცოდავს საქართველოზედ.“

საიმედოა არ იყო ძმების შერიგება. ყოველს წამს იმათი ერთმანეთის მტრობა ცხოვლდებოდა. ერთის მეფის გიორგის წიგნიდამ კარგათა სიხანს იმათი ურთიერთი ყოფნა.

„შენი წიგნი მივიღეთ — მისწერა მეფემ გიორგიმ 21 ენენისთევს 1800 წ. თავადს ოთარ ამილახვარს — ფარნაოზისაგან სოფლების შეწუხება და წართმევა მოგეწერა და აგრეთვე გორში მოსულა და გორელების მუქარის მოთხოვნა.... თუ ან ჩენი ბატონ ყმობა გინდა და ან ჩენი ერთგული ხარ, ახლა გამოგიჩნდება, რომ არც ფარნაოზი შეუშვა გორში და არც ფარნაოზის კაცნი და არც არა დაანებო გრიდამ; თუ ან ფარნაოზ და ან ფარნაოზის კაცნი შეგიშვია გორშია, ჩენს ბატონ ყმობაზედ და ჩენს ერთგულებაზედ ხელადებული იქმნები. ფარნაოზის კიცებს ნურათ რით ნუ დაზოგამ, დასტური გაქვს ჯოხით, კუტით, ქვით და იარაღით, თოფით, ხლმით, დამბაჩით, ნურათ რით ნუ დაზოგამ და ნურც შეუშვებ და თუ დაიჭერ და დაჭერილს გამოგვიგზავნი და ხელში ჩაიგდებ ისა სჯობს, რომელიც უნდა იყოს მანდ გორში მოსული კაცი და ერთის ფულისა არა დაანებო რა, — ასე უნდა იცოდეთ....“

„გარის მამასახლისო და გორელეზო! ამ საქმეზედ თუ
რომ ამიღებდეს არც თანახმებით და თარნაოზის კაცის შე-
მოუშვებლობასა და ავით მოპყრობზედ ამ საქმეზედ არ
დაემოჩაღუნეთ, ჩემი მოსისხლენიც იქნებით და კიდევ გარ-
დაგახდევინებთ; ნუ ცრუობთ და ნურც აღამყალამობთ,
სწორეს პირით და სწორეს გულით შემწეობა მოეკით და ამიღახ-
ვარს უქომაგეთ ამ საქმეზედ; და ამიღახვარო, შენი დაბარება
რომ მოგვეწერა, ნულარ წამოხედო და მაგ ქვეყანას
მოუარე და მანდაური და შენი აშბავი მოგვეწერე. (*)

(ზოგი შემდეგ ნუმერში იქნება).

(*) ეს გიორგი მეფის წიგნი არის გამოწერილი კაჯეაზისა არსი-
ოღოლის კრებიდამ, დაბეჭდილი ქართულს ენაზედ.
მთარგმნელი.

ა ხ ა ლ ი ს ა მ ა რ თ ა ლ ი და ი მ ი ს ი
მ ო კ მ ე დ ე ბ ა ხ ა ლ ხ ზ ე დ .

რამდენი კარგი და კეთილი მოუტანა ჩუპნს ქვეყანას ამ წელიწადმა; რამდენმა დაჩაგრულმა და შეიწროებულმა მოიპოვა ნუგეში ამ წელიწადს; ეს ისეთი წელიწადი დადგა ჩუპნთვის თუ კარგათ თვალი დაეაკვირვეთ, რომ მეტის მოთხოვნა შეუძლებე ღია. ჩუპნმა საქართველომაც შეიტყო ბოლოს, რაც არის კაცობრიობა და რაც ღირსება აქვს იმას ამ დროებით და წარმავალ ქვეყანაზედ. ეისაც კი მცირედი განათლება აქვს, ყველამ იცის, რომ კაცობრიობა მაშინ არის ბედნიერ მღვამარეობაში, მაშინ მიღას წინ, მაშინ იმუშავენ გონებას, როდესაც თვთეულის იმათგანში დბცულია საუთრებითი უფლება, როდესაც ვერაინ ვერ შეეხება იმას კეთილშობილურს დანიშნულებას, — ვერაინ ვერას მოსტაცებს, ძლიერი ვერ დაიბრიყვებს, მდიდარი ვერ გაქელავს. ეს არ ახსოვს ის დამამათული დრო, როდესაც ჩუპნ ძმებს გოფს-კაცობას უყურებდით, როგორც უნო საქონელს, — ეს არ შეზარდება, როდესაც მოგებაგონდება, იმათი საქონელსავეთ გაყიდვა, დაგრაება და ჩუქება. ეის ბრ უნდა უყვირდეს ასე უცებ ბაჯის გადადგმა და კაცობრიობის წარმატება.

ახლა ის გლახკაცი, რომელიცა გუშინ და გუშინ წინ
 რამდენჯერმე გაყიდულა, ანუ დაგირაებულა, თაემოწონებით,
 ღმობიერის გულით ზის სკამზედ, რომლისაზე დიდუკის გვერ-
 ლზედ სამსჯავროში და დადის ყურადღებით ისმენს მომა-
 რიგებელ მოსამართლის ლაპარაკს... აბა ჩემო მკითხველო,
 ახლა კი დრო არის, მე და შენ, შევიხედოთ ხოლმე ზოგ-
 ჯ რ ხან ერთ და ხან მეორე, მომარგებელ მოსამართლეს-
 თან, ენახოთ იმათი ლაპარაკი და გარკვევა საქმეებისა, მე კი
 ჩემო ბატონო, სწორეთ დაედგომივარ ამ საგანს, რადგანც გუ-
 ლს მეტად უხარის კაცობრიობის ასე წარმატება და
 ხალხის მდგომარეობის გაუმჯობესობა. ამ ჩემგან, ამ საგანზედ
 მკითხველებთან ლაპარაკს, უნდა დაეარქვა ტფილისში მოგზაურო-
 ბაჲეს მოგზაურობა იმ გვერდიან მოგზაურობა იქნება, რომ ბევრს კარგს
 შესანიშნავს ანბანებს შევატყობინებთ მკითხველებს. რა ეიცო,
 კაცნი ვართ, - კაცის ცხოვრებაში ბევრი იმ გვერდიან სხვანი არის,
 რომელიცა ჩუქნთვს ჯერ უცნობია და, ჩუქნს ცხოვრებაში
 კი დიდი ალბგი უჭირავს; — ბევრს რომ აღარ გამოუღვე
 ლაპარაკს, შეუდგეთ ჩუქნს მოგზაურობას. მაგრამ, აბა ჩემო
 მკითხველო, საიდან დაეიწყეთ, რომლის სამსჯავროთგან?
 ჩემას ფიქრით, ასე ვარჩევ, რადგანც კუკიის ნაწილი, (თუ-
 მცა ზოგნი მოგახსენებენ, ეითომც, შუაბაზრის ნაწილი უფ-
 რო ვრცელი იყოს) უფრო მომეტებული არის, სხუა ქალა-
 კის ნაწილზედ, იქიდან დაეიწყეთ. — გაიფიქროთ თუ არა და დაა-
 დებები კუკიის საზღვარს, ნეტარხსებულის ჭორონცოვის ძეგლის

დასწევრიც პირ და პირ სამ ეტაჟიანი ლურჯი სახლები მოხედება შენ თელებს და ზედ, მაღლა, გრძელ ლურჯოვან ფიცარზედ, აწერია დიდროვანის ასოებით „მესამე ნაწილის მომარიგებელი მოსამართლე, — საქართველო, საქართველო, განა შეესწარ იმ დროს, რომ სამართალი ასე ბრწყინვალედ დაგვირგვინდა; — აღრე შემიტყვია ზეგის ხანში შესულის კაცებისაგან, ქება ძეგლის სამართალისა, იმ დროს, როცა საქართველოში ქართველთ ზეფობა იყო, რომ თურმე შეიყრებოდნენ წიანე მინდორზედ, მშენიერ დაბურვილ ჭანდრის ხის ძირში, მოსამართლეს, მოჩივარს და იმ ერთს წამს გარდაეწყდებოდა საქმე. მოხუცებულებს ტანში ჟრჟოლა მოსვლიათ იმ სამართლის მოგონებაზედ. ჩვენც კი უნდა ვიყენეთ ამაზედ თანახმანი, რომ კარგი წესი ყოფილბ, მაგრამ ეს ახალი ჩენი წესდებულება, ბევრით და ბევრით გადაემატება, იმ ძეგლს დამყაყებულს და დობებულს წესდებულებას. ბატონო, იმ ჭანდრის ქვეშ, ან სიცივეს უნდა შეეწუხებინე, ან სიცხეს და ან წვიმას, — აბა ახლა შებძანდით ამ ჩენს ახალს სამსჯავროში, რას ნახავთ? თფილს ოთახს, სადაცა არც წვიმის რიდი გაქუტს, არც სიცხისა და არც სხვისა. ზიხარ მენთვის სკაშხედ მოსვენებით და ყურს უვდებ საქმეების განხილვას. — ამ ორი თუ სამი კვირის წინეთ, სულ პირველად შევიარე მესამე ნაწილის მომარიგებელ მოსამართლესთან სამოქალაქო საქმეების განხილვის მოსასმენლად. შეველ და რა პირველად შევხედე იქ მსხდომთ, მშვიდობიანად და დარბაისლოურად ზოგ

მოჩივრებს, ზოგ მაყურობელთ, ტანში ჟრუანტელმა გამიარა. წარმოიდგინე ჩემო მკითხველო, და თუ ჯერ არ გინახავს, ნახე და დარწმუნდები ჩემ თქმაზედ. მომალლო ალაგს, ყელზე ჯაჭვ ჩამოვლებული, ნიშნად მოვალეობის უღლისა, იჯდა ყმაწვილი კაცი, მშვიდობიანის სახით, წყნარის ხმით და გულ ღაღინჯებით მოისშენდა და ჰკითხაუბნა მოჩივრებს, რომელნიცა სათითაოდ ორნივე პირნი გადიოდნენ. ადრე რომ რომელსამე სასამართლოში მიესულიყავით ორნი საჩივლელოდ, ეინც ჩვენში ან მდიდარი იყო და ან ღიღი კაცი, იმას ღიღის ანბავით მიიღებდნენ და საწყალს კი ზედ არაეინ შეხედავდა, ახლა სულ ერთია მსაჯულისათვის; მდიდარი და ღარიბი; თავადი და გლეხი; სჯული ყველასათვის თანასწორი. სულ არა ემჯდარება სამი საათი და იმ სამი საათის განმავლობაში, შეიდი თუ რეა საქმე გადაწყვიტა, და როგორც გამოვიკითხე მოჩივრებისაგან, ორნივე მხარენიკმაცოფილნი დარჩნენ და ამბობდნენ: აი ჩქარი და კარგი სამართალიაო! გვანებულა ადრინდელს დროს, ათი დღე თხუთმეტი წელიწადი უკან რომ ედევდით და ჩვენს ცხოვრებას ზედ ეაგებდით. მე მახსოვს ერთი ღიღი კაცი, რომელთანაც დაეა ჰქონდა ერთს სუსტს კაცს, სამი წლის განმავლობაში პოლიციამ ვერ ჩააბარა უწყება, გაგზავნილი სამჯეროვან, ზოლოს ისევე მოჩივარს მოსწყინდა და თავი მიანება დავას. ამჟამად მეტი უკეთილ-შობილესი მხარე რომელი იქნება მოსამართლისათვის; აი ის სიტყვები, რომელიც ჭავიგონე იმ

ღღეს იმავე მესამე ნაწილას მომარიგებელ მოსამართლისგან.
 ბატონებო, ჩვენ ასეთი წესი დაეწყეთ: სალამოზედ საჩივარის მიღება უნდა იყოს რეა საათიდგან, თორმეტსაათამდინ, ან ახლა მოჩივრები მიბძანდით ზეორეთ-ხში, იქ მიიღებენ საჩივარს და იქნება დანიშნული დრო საქმის გასარჩევად, ახლა კი ამჟამად შეუდგებით საქმეების გარჩევას. ეისაც საჩივარი გაქტუსთ რამე, ან სალამოზედ რეა საათზედ მობძანდით, მოვისმენ და შეიძლება ზებლვე დაბოლოვდეს და თუ, ეისაც უჩივით, ისიც ახლა ამჟამად აქ არის, მოითმინეთ ცოტა ხანს და მიიღებთ კმაყოფილებას. ღმერთო, შენ განამტკიცე ახალი წესი, — როდესაც ღბიწყო საქმეების გარჩევა, წინ ედვა სია, გამოუწოდა ორს მოჩივარს, ჯერ ეს უნდა ესტკეთა აქ, რომ მოდაენი ცალკე მხარეზედ ისხდენ და მეპასუხენი ცალ მხარეზედ — ჰკითხა ჯერ ერას მოჩივარს, როდესაც დაწერილებით მოისმინა, შემდგომში მეპასუხეს ჰკითხა და ასე ამ რიგით რა ორივესაგან შეიტყო დაწერილებით საქმის გარემოება, დასწერა იქვე განაჩენი, წამოღვა თეხზედ, როგორც თითონ ისე ხალხი და წაიკითხი განაჩენი. ზემოთ მოგახსენეთ ბატონო მკითხველო, მესამე ნაწილის სიდიდე და სიერცელე ხალხისა, ბევრთან მქონია ამ საგანზედ ლაპარაკი და ბევრს უთქვამს, არაო, — პირველი ნაწილისა უფრო მეტი არის და მეტი ხალხი ახვეჭიაო, მომატებულად მეიღნის მდბიო ხალხიო, — ეს ესტკეთა მართალია, მაგრამ ესეც კი მართალია, რომ ადრე სამს პრისტავს ეკავა ხელში მრთელი

ნათლუხი, შავი სოფელი, აელაბარი, ჩუღურეთი, კუკია თავისის მალაქნების სოფლით, და ახლა, ეს ამდენი მცხოვრები ერთის მომარიგებლის მოსამართლის ხელშია, და საქმეც ჩქარა თავდება. კიდეც არ დაიჯერებს ზოგი ერთი მკითხველი ჩვენს მოხსენებას,—ეს მაინც ცხადაა სჩანს, რომ ქალაქი ტფილისი განიყოფება ორ ნაწილად ბუნების და ხალხის დაწყობილობის მიხედვით,—მტკერის მარჯვენა მხარე და მარცხენა. — მარჯვენა მხარე უკავია ორს მოსამართლეს და მარცხენა ერთსა.—. ამჟელ მეტს ამ ნომერში ველარას ვიტყვი ამის მეტს, შემდგომში ვეცდებით და ვ ბ ე ჯ დ ო თ ზოგი ერთი შესაწიშნავი საქმეები, სისწრაფით და სიმართლით გათავებული,—და ამასთანავე ხალხის აზრიც შევატყობინოთ ცისკრის მკითხველებს.... ამ ერთის კვირის წინეთ შევიარე ბატონო მკითხველო, უფნდის მოსამართლის საშესაჯეროში, იქაც ბევრი კარგი საქმეები ენახე,—ბევრი დაჩაგრული გლეხი, რომელსაც სამართალი მისცეს, ბევრი კიდეც სხვა,—ბოლოს ერთი იმ გვარი საქმის წარმოება იყო, რომელმაც იქავე ეს უფარგისი ლექსი დამაწერინა,—თუ არ გამიწყრებით, მოდი ერთი ამ უფარგის ლექსაც წაგაკითხებთ—აი ეს ლექსი:

მსაჯულოო ჩენო, იცოდე რაც შენი ვალიო,
შენი კალამი დაჩაგრულთეის, მკვეთრი ხრმალია,—
და ამ მკვეთრს ხრმალს ნუ იხშარებ მის გასაგმირად,

კარგად განჩრიკე, ზღვენიდე მის კეალს ძირის-ძირად.

.

 შენ ნუ. გგონია არეინ ხედავს შენსა ქცევასა,
 კარგათ იცოდე: ხმა ერისა, არის ხმა ღვთისა,
 ნუ არჩევ ძმაო, მდიდარს, ღარიბს, ღიდს და პატარას,
 ყველა ეყუთენის ერთსა წრესა: კაცობრიობას.
 ყველა შენია, შენცა ჩენი, გული შეგტკივდეს,
 სუსტი იხსენი მის ხელისგან, ვინცა სდევნიდეს.
 ერთია სჯული ყველასათვის,-მონა არ სუფევს,
 ღმერთო! ღღერძელ ჰყავ, ვისც ქეყენისთვის კეთილი
 სურდეს!

ი. ბ.

25 მარტს 1868 წ.

ტფილისს.